

КОБЛАДЬ СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

КОБУДЬ СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

Тернопіль
Видавництво «Чарівниця»
2006

Ласкаво просимо
у Старокостянтинів!

Дорогі старокостянтинівчани! Шановні гості нашого міста і краю!

Від щирого серця вітаю Вас у нашому древньому княжому краї — у місті Старокостянтиніві — відомому культурно-освітньому центрі Волині й Поділля, місті обласного значення! У місті, яке гордою твердиною впродовж століть стоїть поміж замріяних річок і лісів на свободобивій давньоруській Болохівській землі, де при злитті повноводих Ікопоті й Случі 800 років тому зародилося літописне прамісто сучасного Старокостянтинова — древній Кобудь.

Саме давньоруське прамісто Кобудь стало продовженням біографії закладеного 1561 року національним державотворцем князем К.-В.Острозьким на місці тодішнього села Колицької й старого городища дивовижного фортечного міста-оборонця від татаро-монгольських нападів, перейменованого 1632-го року у Старокостянтинів. Скільки спустошливих руйнувань довелося йому зазнати у віках, але старовинне місто знову й знову, мов легендарний Фенікс, щоразу воскресало з вогню й попелу нескореним і ще прекраснішим!

Я гостинно запрошую гостей відвідати древні історичні пам'ятки мальовничого Старокостянтинова — замок князів Острозьких, Свято-Троїцьку (Замкову) церкву, Палац, костел Іоанна Хрестителя, знамениту Оборонну вежу з Хрестовоздвиженською (Маріїнською) церквою — дивовижні творіння рук наших волелюбних предків. Адже недарма кажуть: майбутнього у людства не було б, якби людей минуле не боліло!

Нині міська влада докладася чималих зусиль, аби після повної реставрації фортеці, інших безцінних пам'яток старокостянтинівчани й гості міста могли милуватися його величчю і гордою красою.

Як і вся Україна, сьогодні наше місто живе прагненням розбудови незалежної, міцної Держави. Нам не байдуже, яким буде наше місто завтра, як і в якому достатку житимуть його мешканці. Широка програма розвитку міста передбачає комплексне вирішення питань соціально-економічного і промислового відродження Старокостянтинова — розв'язання житлової проблеми, поліпшення житлово-комунальних послуг і благоустрою, зокрема, будівництво доріг, дальший розвиток унікальної інфраструктури Старокостянтинова — споконвіків військового міста, де в багатьох сім'ях молоді ведуть свій військовий родовід із діда-прадіда.

Старокостянтинів — місто молодих, чия доля злита воєдино з долею рідного міста. І запити його людей також позначені духом молодості й завзяття — у розвитку економіки, освіти, науки, культури, насажені духом європейського поступу.

Рідний Старокостянтинів завжди дарує своїм жителям світлу радість і щастя. Кожен, хто завітає до нас, помітить, як невпинно зростає наше місто, як завзято трудяться його жителі. Місто будується, розширюється руками його талановитих зодчих, невтомних будівничих — творців високого прекрасного.

Ми завжди раді гостям у нашому місті-красені — далеким і близьким. Вам — найпривітніші і найдоброзичливіші усмішки, тепло сердець і щира гостинність наших старокостянтинівчан.

Тож ласкаво просимо! Хліб-сіль Вам — і наші гостинні серця!

З повагою
Микола МЕЛЬНИЧУК,
міський голова
Старокостянтинова.

*Книга, яку Ви
тримаєте в руках,
присвячена великому
історичному моменту
істини — майбутньому
відзначенню у 2007 році
800-річчя дорогої серцю
кожного краянину
історичної перлини —
нашого древнього
й такого прекрасного
у своєму розквіті міста
Старокостянтинова.*

На рідних просторах
Болохівського краю
(Остропіль)

Лебедина елегія

У вечірньому масві

МІСТО ПОНАД ІКОПОТТЮ Й СЛУЧЧЮ

Моє місто у потисках рук
І піснях чарівних потопає...

Раїса Котик-Маховська

Наш рідний Старокостянтинів від дня свого народження живе на стрімких перехрестях віків. Усі історичні шляхи пролягають крізь його долю. Шляхи, шляхи-доріженьки... Крізь сивину буремних століть на схід-захід і на північ-південь стеляться дороги, мов долі людські, через наш Старий Костянтинів. І, може, це про наше місто й розкрилля безлічі далеких доріг та ще про великого князя Костянтина-Василя Острозького писав поет:

*Шляхи не починаються з нічого
І, стаючи на обраний гостинець,
Ми знаємо, хто шлях той торував.*

Мов несхитний волхв стоїть віками на цьому гомінкому велелюдді шляхів наш Старий Костянтинів, обіч якого колись проходив сумнозвісний татарський Чорний шлях.

У подиху нашого міста чується і героїчна слава минулого, і світла віра в Майбуття. Широкими рукавами-ріками місто обіймає рідні вулиці й довкілля, а вони навзаєм так само віддано горнуть все ближче до берегів усіх трьох його річок-посестер — Случі, Ікопоті й Шахівки.

Наш Старий Костянтинів щедро оспіваний у золотих піснях Миколи Кондратюка, Миколи Гнатюка, виколисаний у чарівній поезії Оксани Радушинської, Тамари Севернюк, Раїси Котик, багатьох інших поетів, які народилися у цьому краї і стали символом його багатющого духовного розквіту. Це твої, Старокостянтинове, талановиті уродженці й вихованці командували арміями, грали Шекспіра на сцені, торували стрімкі шляхи-дороги в науку, відкривали незвідані таємниці...

Будь-якої пори року милують око твої широкі вулиці, завітчані розлогими каштанами, сповнені дзвінкого різноголосся малечі й щоденного трудового гомону, залиті золотом надвечірніх і світанкових заграб над літеплим водяним плесом, над яким замислено стоїть древній мрійник-млин.

Усе тут мовби горнеться до людини. І навіть древня Сторожова вежа, наче воїн, стоїть на чатах миру й спокою старокостянтинівчан. І лункі громовиці услід реактивному літакові у високості неба здаються напрочуд лагідними й милими серцю кожного, кому дорогі мирні світанки над рідним Старокостянтиновом.

І пливе миротворно над цією величною перлиною-містом вічний малиновий передзвін, і «храмів горять купола», і серце кожного виповнює елегія щемкого одухотворення душі...

Будинок міської Ради

Весільні кортежі на площі біля райради і райдержадміністрації — традиційні

Випускники — 2005

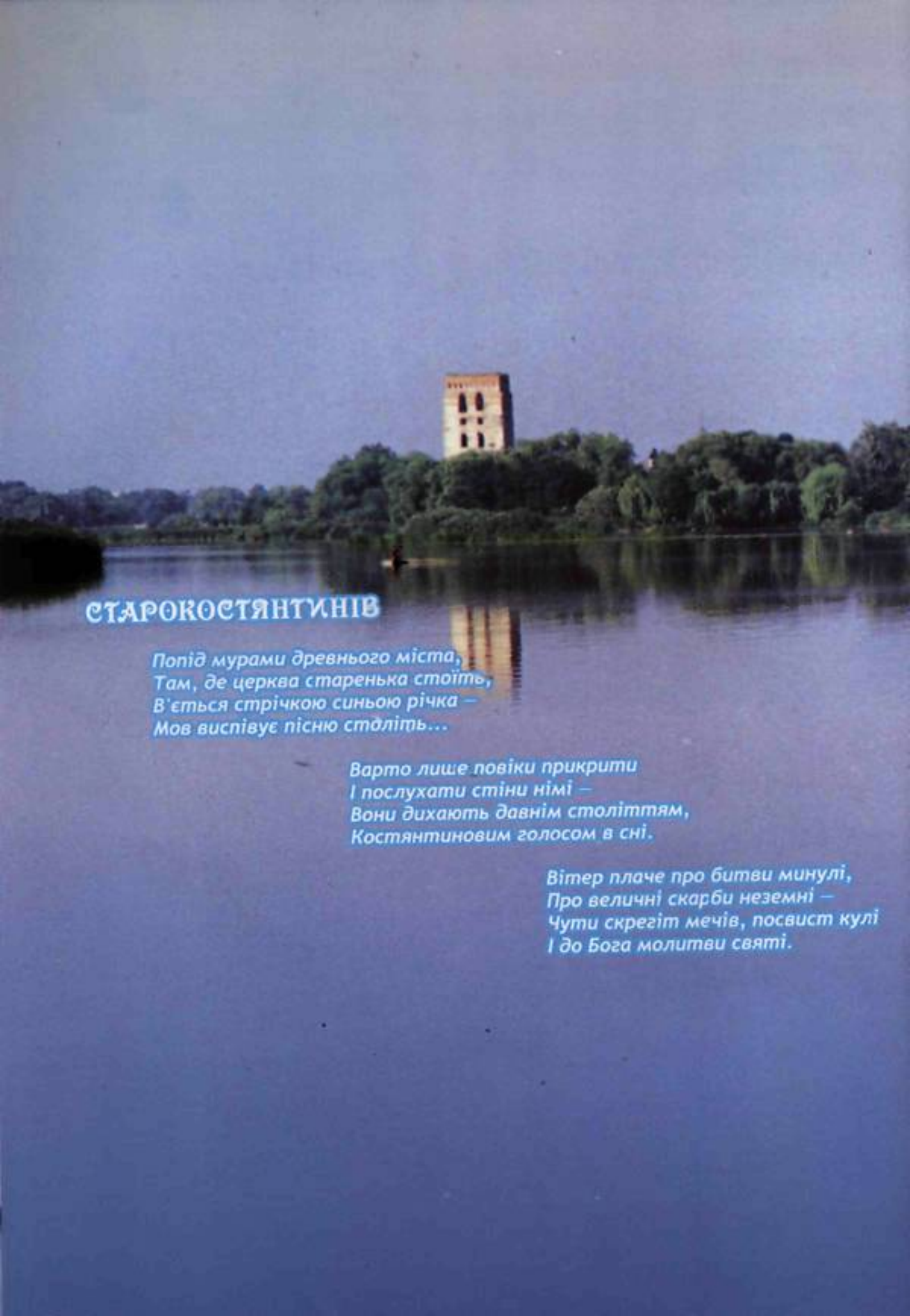
Новоспоруджений автомобільний шляхопровід при в'їзді до міста

ІКОПОТТЮ Й СЛУЧЧЮ

Святкування Дня міста

A photograph of a wide river under a clear blue sky. In the background, a stone tower with several arched windows sits atop a lush green hill. The river's surface is calm, reflecting the sky and the distant shore. A small boat with a person is visible in the middle ground on the river.

СТАРОКОСТЯНТИНІВ

*Попід мурами древнього міста,
Там, де церква старенька стоїть,
В'ється стрічкою синьою річка —
Мов виспіває пісню століть...*

*Варто лише повіки прикрити
І послухати стіни німі —
Вони дихають давнім століттям,
Костянтиновим голосом в сні.*

*Вітер плаче про битви минулі,
Про величні скарби неземні —
Чути скрегіт мечів, посвист кулі
І до Бога молитви святі.*

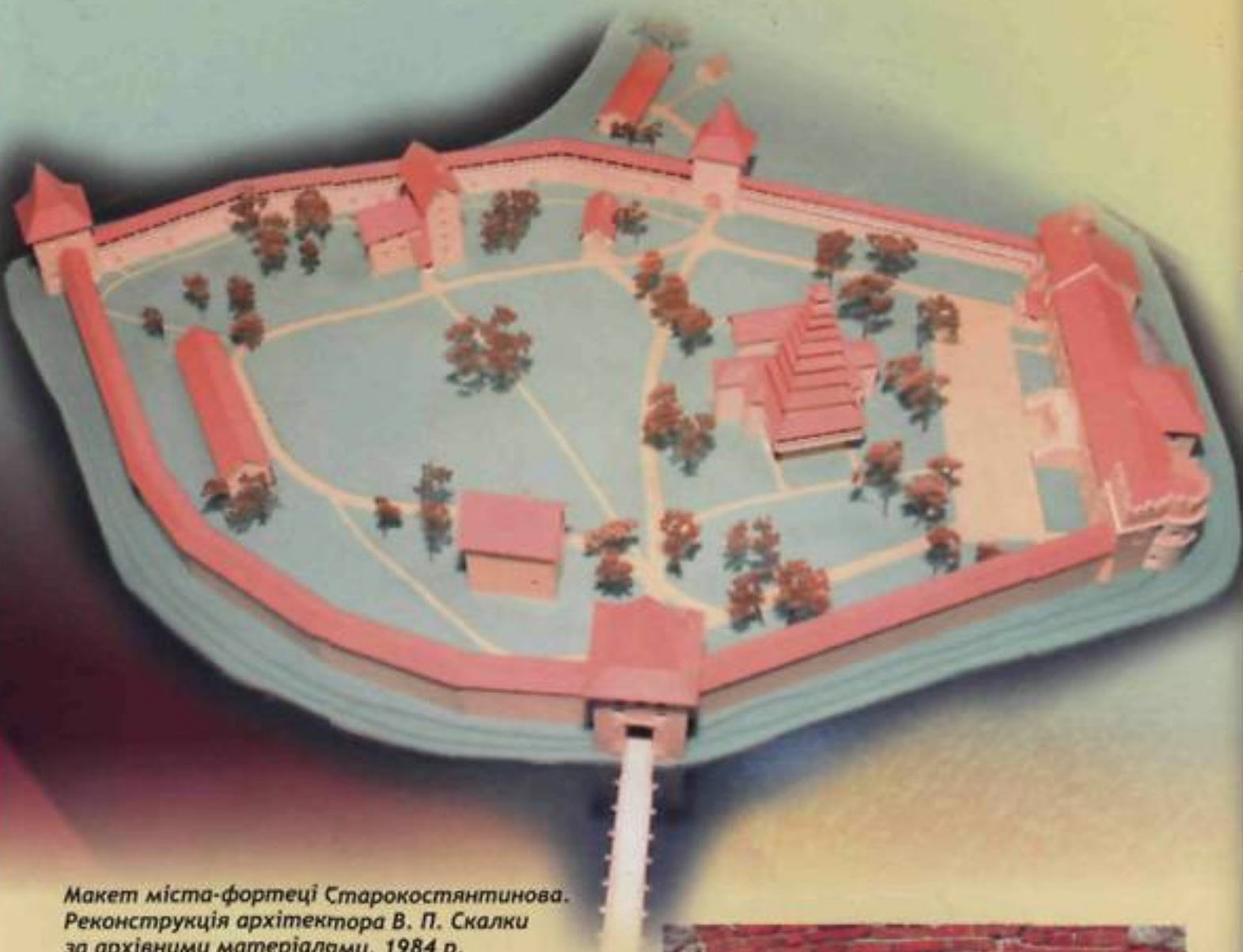

Вид на
фортецю-замок
і Оборонну вежу

Було всього у тебе потроху,
Вісімсот — о! то шлях немалий...
І спішить десь у поле дорога,
Де світанок зайнявся палкий.

І несе річка хвилі блакитні
У місця, де колись ще пройдеш,
Та на світі великим і вічним
Місця кращого ти не знайдеш.

Оксана РАДУШИНСЬКА

Макет міста-фортеці Старокостянтинова.
Реконструкція архітектора В. П. Скалки
за архівними матеріалами, 1984 р.
(із експозиції Старокостянтинівського
історико-краєзнавчого музею).

План міста-фортеці Старокостянтинова

Замкова бійниця

Портрет князя Костянтина-Василя Острозького у баченні сучасників

На честь його звучало безліч од,
Та прислухався до людського болю, —
Він Зодчий, переможець лютих орд,
А ще палкий прихильник віри й волі.

А князь Острозький, сказано, Творець —
Опора сил духовних на Україні.
Культури вітчизняної розвій —

Аж сторінок і шелести, і шерехи.
Дзвеніли церкви і монастирі,
А не в палаці з срібла-злата келихи.
Острозька Академія — диво,
Учені-вчителі... І букви в'яззю.
І Біблія з гербом — святий наш фоліант,
В століттях невмирущий,
Князь Костянтин-Василь — Атлант!

Іван Іов, "АТЛАНТ"

Захарія Копистенський у своїй "Паліноді", зазначаючи, що "солодка завжди того зацного княжати" (тобто Костянтина Острозького – П. Ж.) "маєт быти у нас память", піднесено говорить про небуденну зовнішність преславного князя К.-В. Острозького, котра яскраво й тонко відображає його високі моральні якості.

"В обоем висоце преславный – в дѣльности и в правовѣрїи, первый между княжати роскими, великій заступ и потѣха всего народа роского, мур жѣлезный на украинах, страх и трепет татарам, урода Гекторова, красота лица и особы Іосифа Прекрасного, постава вспанялая, муж обычаев царских, ласкавости и цнот побожных полный."

Захарія Копистенський, "Палінодія"

Костянтин-Василь Костянтинович Острозький – що в імені цьому? Це – передзвін мечів на ратних полях, де викуувалась доля України, це – плеяда великих імен князівського роду, що веде свій початок від Володимира Великого. Це й невтомні молитви зачинателя роду Острозьких – Федора Острозького, що став святим. Це, звісно, бойові подвиги Костянтина Івановича Острозького, який мужньо вистояв у двобой з Московською державою. А ще – будівництво фортець та міст під егідою князя К.-В. Острозького.

Це – зваблива краса жінок роду Острозьких – і трагізм кохання. Це – мужність і зрада. Це велика любов до рідної землі – і готовність принести їй у жертву своє життя.

Переїнявши естафету від померлого брата Іллі – славу і тягар глави роду князів Острозьких, Костянтин-Василь зумів стати одним із найяскравіших його представників.

В публічне життя К.-В. Острозький вступив досить рано – за королівським вердиктом його повноліття визнане в 15 років! А в 17 років молодий князь почав активно братися за військову справу. У віці 23 років К.-В. Острозький був

У книзі "Український живопис XVII – XVIII ст." відомий мистецтвознавець П.М.Жолтковський дуже високо оцінює мистецький рівень портрета Софії Тарновської, на якому детально виписані її багатий одяг, намисто, дорогоцінний головний убір. А головне – портрет дуже точно відтворює чарівність спокійного вродливого обличчя, сповненого високої людської гідності.

"Портрет рано вмерлої Софії Тарновської (1534–1570), – пише автор, – відзначається яскравими ознаками розуму, зосередженості, вишуканої краси та благородства. Сутю ренесансне розуміння цього образу розкрито в латинській епітафії, присвяченій небіжчиці: "Уроженка з фамілії знаменитих цивільними і військовими цнотами графів Тарновських, прекрасна вдачею та обличчям, а перш за все величчю духа, мудростію, благородством, ласкавістю, любов'ю до Бога, милосердям до людей та іншими дооргоцінними й по істині героїчними добродітелями приоздоблена."

*Портрет XVIII ст. графині Софії Тарновської,
дружини князя К.-В.Острозького*

призначений володимирським старостою – і одночасно отримав посаду маршалка Волинської землі, що було на той час найпочеснішим.

Метою свого життя К.-В. Острозький поставив боротьбу з татарами. Саме тому в народі з гордістю говорили, що татари "добре знають тяжку руку" молодого князя Острозького.

Успіхи його були настільки вражаючими, авторитет настільки безмежно великим, що в часи

безкоролів'я на сеймі 1587 року він став претендентом на королівську корону.

Як особистість, князь К.-В. Острозький був вельми релігійною і водночас надзвичайно толерантною в питаннях віри людиною. Його релігійна терпимість проявилась і в благородних взаєминах у сім'ї.

Дружина князя – графиня Софія Тарновська – була католичкою, але це не заважало їм у подружньому житті.

В'їзна брама

Католиками були й сини — Януш та Костянтин. Найприхильнішим князь був до зятя — протестанта Криштофа Радзивила.

Відомо, що князь мав п'ятеро дітей — трьох синів і дві доньки. Проте саме сімейні обставини робили князя глибоко нещасним. У віці 44 років князь овдовів, але вдруге шукати подружнє щастя не став. Більше того, за своє життя він пережив смерть чотирьох дітей. Та найбільшою трагедією сім'ї стала ворожнеча між синами. А тому князь виділив синам маєтки. Януш отримав Чуднів, Костянтин — Берездів, а Олександр, улюбленець батька — Старокостянтинів. Проте Януш і Олександр так і не змогли дійти згоди. Через батькову спадщину вони готові були навіть воювати, приготувавши до бою з кожного боку по 10 тисяч війська.

Але й на цьому сімейні трагедії князя не закінчилися.

Будучи главою роду, К.-В. Острозький узяв на себе відповідальність і за сім'ю померлого брата Іллі.

При цьому йому довелося мати серйозні перипетії з його вдовою Беатою, яка вважалася позашлюбною донькою короля. Беата й справді мала доволі крутий королівський характер: властолюбива, нестримана, транжирка, жадібна до багатства та ще до всього — унікальна авантюристка.

Відсудивши у К.-В. Острозького частину його родових маєтностей, приєднавши до них ще й спадщину своєї єдиної доньки Гальшки-Ельжбети, вона стала однією з найбагатших жінок Європи. При цьому князь К.-В. Острозький втратив своє родове гніздо — місто Остріг, бо королівський суд передав його Беаті. Заклопотаний поверненням сімейних володінь, Острозький майже не купував у цей час маєтків — окрім с. Колиценець, де згодом виросте місто Старокостянтинів.

На відміну від своєї матері Гальшка мала ангельський характер: понад усе обожнювала свою матір, була в усьому

їй слухняна. А ще з малих літ заявила, що стане красунею першої величини. Чутки про її вроду блискавично розлетілись усіма країнами. І вже з восьми років вона, найгарніша та найбагатша наречена, приймала родовитих женихів з усієї Європи, а її мати мала на чому плести хитромудрі авантюри, пов'язані з донькою.

Інтриги матері, Беати, врешті, й привели до того, що вона позбавила Гальшку єдиного кохання, розтерзавши її чоловіка, а відтак погодилась на новий шлюб доньки зі старим і жорстоким князем Гурком. Останній же заточив молоду дружину в фортецю й тримав її там цілих 12 років. Усі багатства Гальшки в цей час належали її матері. Останнім авантюрним кроком нерозумної Беати було її власне одруження із подібним їй авантюристом — Альбертом Лаським, котрий за

Беата Острозька
(Костелецька)

віком годився їй у сини. Отримавши такі багатства, Ласький негайно заточив свою престарілу дружину в неприступну башту, а її незліченні статки подарував королю Речі Посполитої.

Такі події не могли не хвилювати главу роду — князя К.-В. Острозького. Глибоко переймаючись долею своєї улюбленої племінниці Гальшки, князь доклав неймовірних зусиль, аби таки повернути її до батьківського дому.

...Водночас князь Костянтин-Василь шукав для себе нову столицю, що відповідала б високому імені князів Острозьких. Відповідь у вирішенні цього нелегкого життєвого вибору було знайдено з купівлею с. Колиценці. Сьогодні ми можемо впевнено говорити, що Колиценці — це проміжна назва міста, що існувало між Кобудьом та Костянтиновом.

МИ РОДОМ ІЗ БОЛОХІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Національна Академія Наук
України

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

Схвалено в Інституті археології НАН України

Ідентифікаційний код 05417163
м.Київ

№ 85 - Врєсєм 8865.

№ 885/01-8-561

254210, гр.Героїв Тар. Б.-Городу, 13

Історична довідка про заснування
міста Старокостянтинів Хмельницької області

За історичними джерелами перші згадки про місто Старокостянтинів відносяться до 1561-1567 років. Однак давньоруський літопис, висвітлюючи міжусобну боротьбу між Галицьким, Київським і Чернігівським князівствами під 1150 р., згадує „Болохівську землю“, розташовану у Послуччі і Південному Побужжі (Літопис Руський. — К., 1989, стор. 231). Під 1241 р. цей же літопис зазначає, що Данило Галицький провів каральну військову акцію проти болохівських правителів за те, що вони блокувалися з татарами і не хотіли підкорятися владі Галицько-Волинського князівства.

Серед болохівських „градів“, які спалив, а потім узяв Данило Галицький, значаться Деревич, Губин і Кобудь, Городець, Божеський, Дядків (Літопис Руський. — К., 1989, стор. 399). Відомий археолог-краєзнавець Волині К. І. Терещук висунув гіпотезу про те, що розташування літописного Кобудя пов'язане з назвою річки Ікопоть і півостровом, утвореним при злитті вищеназваної річки з р. Случ, зручне розташування якого було використано для побудови городища (Терещук К. І. у збірнику „Дослідження слов'яно-руської археології.“ — К., 1976, стор. 172-173). На цій території зараз знаходиться пізньосередньовічний замок князів Острозьких.

Археологічна експедиція Інституту археології НАН України під керівництвом канд. іст. наук Виногородської Л. І. провела у 2001-2005 рр. поглиблені археологічні дослідження на території замку та території колишнього Домініканського монастиря XVI ст., які встановили наявність на місці замку Острозьких потужного (до 0,5 м) культурного шару зі слідами великої пожежі і залишками фортифікаційних споруд, що містив матеріали киево-руського періоду (кінець XII-XIII ст.). На території Домініканського монастиря також знайдено кераміку кінця XII-XV ст. та поховання, що за стратиграфією відносяться до XIII-XV ст. Усі знайдені матеріали знаходять безпосередні аналогії серед артефактів, відкритих при розкопках літописного Губина та інших болохівських міст. Отже, гіпотеза К. І. Терещука знайшла своє підтвердження, і це дає підстави вважати, що до побудови пізньосередньовічного замку на цьому ж місці функціонувало городище літописного Кобудя кінця XII-XIII ст., а на місці монастиря, можливо, існував давньоруський монастир.

Під час археологічних досліджень встановлено також наявність культурних нашарувань кінця XIII-XV ст. Це дає підстави говорити про еволюцію у використанні території для оборонних укріплень (городище і замок) від кінця XII-XIII до XV-XVII ст.

Все викладене дає можливість стверджувати, що початок існування городища-замку і міста Старокостянтинів (Кобудь) відноситься до кінця XII-XIII ст.

Таким чином, письмові й історичні джерела, а також матеріали археологічних досліджень дають можливість відзначити 800-річчя міста Старокостянтинів, який, судячи з давньоруського літопису (Губин-Кобудь) і археологічних досліджень, існував з кінця XII - початку XIII ст.

Професор кафедри Історії Росії і
спеціальних дисциплін Кам'янець-
Подільського державного університету

Науковий співробітник відділу давньоруської
та середньовічної археології ІА НАН України,
канд. істор. наук, дійсний член ІКОМОС

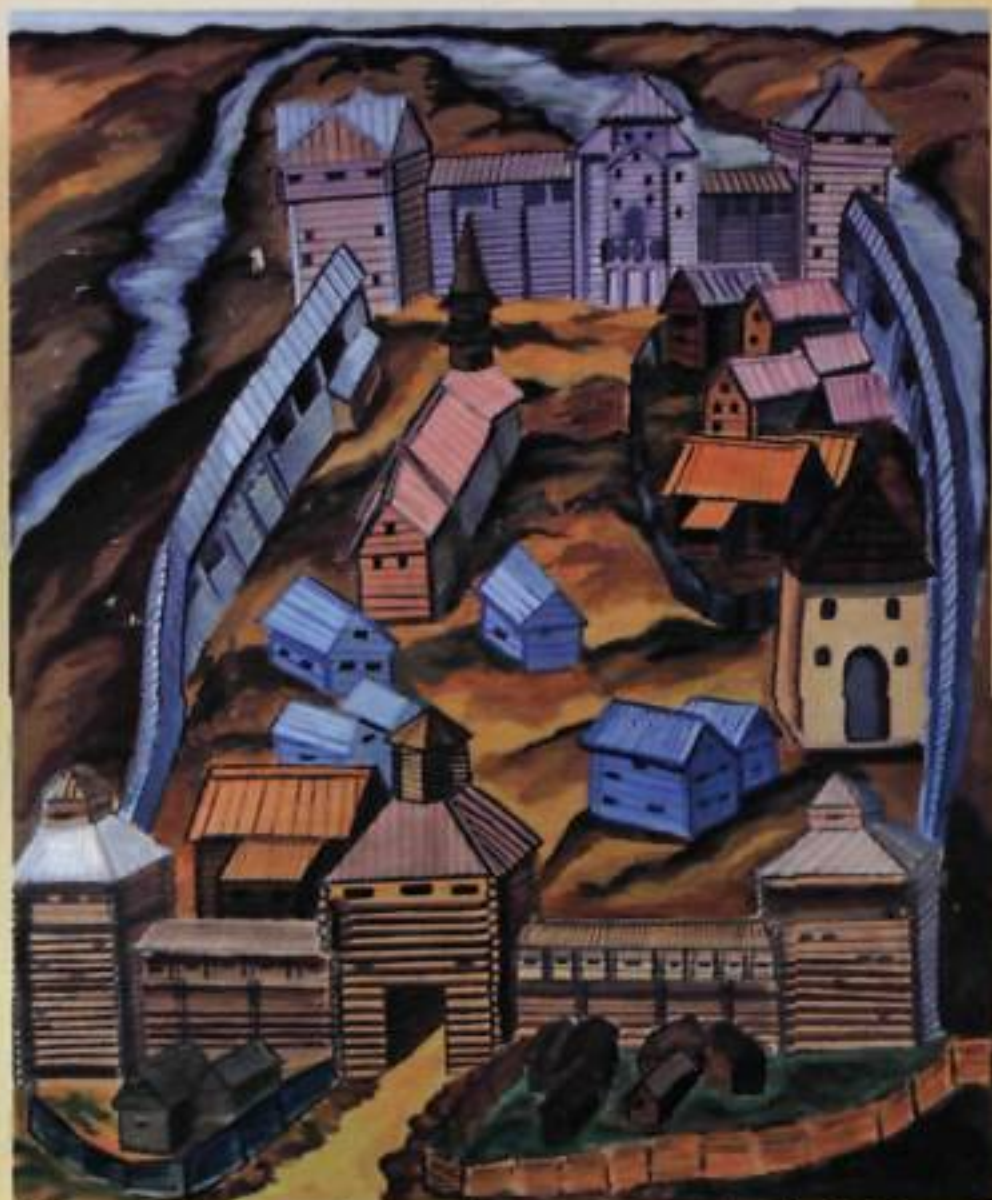
У. Ричко

Академік Академії наук
вищої школи України
І. С. Винокур

Л

Л. І. Виногородська

БОЛОХІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Літописний Кобудь в уяві сучасників-старокостянтинівчан (худ. О. Зятюк)

Коли приходить весна й скресає крига, коли ріки набираються сили — тоді в шепоті весняної ночі чути гомінкий клекіт води, що долає перепони греблі: «Ко-будь, ко-будь». Так було тисячі років. Так і досі є. На перехресті трьох рік — Случі, Ікопоті й маленької Шахівки поселились наші предки ще з незапам'ятних часів. У давнину вважали, що на перехресті триріччя вода завжди священна. Скільки таємниць змили відтоді води річкові, а місто Кобудь і досі нагадує нам про себе весняно-тривожними ночами, стукає до нашої пам'яті гомоном скреслих потоків води, будить уяву своєю вічною назвою, що зашифрувала в собі код сонця — «Ко- і силу каменю-кремнію — «бут-і!

...Було це в далекому XII сторіччі. Земля наша тоді називалась Болохівською, і жили на ній сміливі та працелюбні люди. Хоч і невеликими були їхні володіння, але славились вони своєю могутністю, неприступністю, а найголовніше — незалежністю. Не піддавались болохівці нікому — ні Київському

князівству, ні Галицькому, хоч і межували з обома. Населяли цю правічно слов'янську землю волиняни й дуліби, багаті хистом і неабиякою снагою. Зуміли вони в умовах постійних князівських чвар збудувати стільки міст, що Болохівщину стали називати князівством міст, назви яких дійшли й до наших днів: Губин, Кобудь, Кудин, Городець, Божський, Дядьків...

Міста обов'язково будувались на берегах річок, були укріплені унікальними фортифікаційними спорудами та неприступними валами, що складались із дерев'яних клітей. А ще — глибокими ровами: у випадках військової потреби їх заповнювали водою. Рівень води у ровах регулювали греблями, про що говорить давній Літопис. Археологи встановили, що будинки в містах будували у два поверхи. Забудова міст була лінійною. Болохівські князівства вели торгівлю з сусідніми державами.

Болохівці були добре відомі в усій Київській Русі — приїздили сюди й князі із далекого та гордого Новгорода. Вирощували наші предки хліб, випалювали кераміку, виковували чудові прикраси зі срібла, виливали жіночі оздобы зі скла. А ще — будували катапульти, виковували мечі та шаблі, наконечники стріл, списів, бо не обходили землю їхню лихі війни, зазіхали на міста князівства сусіди близькі й не дуже.

Але, завважмо, жодного разу Літопис не називає окремішньо імені котрогось із князів, а все говорить про них «болоховці» — князі завжди були разом. Бо знали, що сила їхня — у єдності! Були разом вони в часи перемоги. Разом зустріли й загибель свою. Великим вогнем палала в 1257 році Болохівщина. Кров'ю стікали Губин, Кобудь, Божський... Прийшов карати їх мечем князь Галицько-Волинський Данило — за те, що не пристали на його вимогу об'єднатися проти монголо-татарської орди, а самотужки хотіли відкупитися від лютого ворога.

Князь
Данило
Галицький

Літописне свідчення кари Данилової...

«Данила Галицький
Болохоцькіє гради
огневи предасть и
гребля их раскопа.
Деревич. Губинъ.
Кобуд. Горюдец.
Кудин. Божский.»

...Данило прийшов раптово. Міста горіли по черзі: спочатку Губин, потім — Кобудь... Так їхня трагедія й зафіксована в Літописі. І це була остання згадка про Болохівську Русь...

Проте археологічні дослідження свідчать, що Літопис замовк передчасно, бо згоріли лише міста. А їхні жителі, скоріше за все, завбачливо залишили свої помешкання й на деякий час пішли з обжитих місць. Мета їхня була благороднішою, ніж звичайна перемога — важливо було зберегти сили, щоб у майбутньому сюди повернутись і відродити свою державу. І вони їх зберегли. Бо недарма відомий український історик В. Голобуцький згодом стверджував, що саме болохівці, залишивши свої міста, перекочували на вільні землі, де й стали засновниками козацтва.

Це правда: історія невблаганно твердить, що не вистояли наші древні предки у двобої з грізним противником, яким, з одного боку стали Галицько-Волинські князі, а з другого — монголо-татарські хани, що держава болохівців зникла з історичної сцени, а її міста й фортеці втратили своє колишнє величне призначення. Але й досі у синьому клекоті вод весняної Случі все ще чується гомінке «Кобудь», а на берегах ріки вирує нове життя у місті з іншою назвою — Старокостянтинів. А значить, нічого не зникло. Ніщо не пішло в забуття...

Археологічні розкопки

У ПОШУКАХ ДРЕВНЬОГО МІСТА

Усе, як колись... Мовби й та сама чарівна, справді дивовижна, овіяна легендами земля Старокостянтинівщини, що зберігає яскраві прикмети глибокої минувшини. Мовби той самий край неповторної краси, щедро наділений родючими землями, лісами, річками...

Усе, як колись... Хоча злинули віки відтоді, як на території нинішнього міста ще в епоху палеоліту поселилися люди. Але вести мову про Старокостянтинів (первісний — Костянтинів) як місто-перлину можна лише із часів Київської Русі.

Іпатіївський Літопис* (до нього входять «Повість временных лет» із продовженням аж до 1117 року, літописні свідчення Київської Русі кінця XII століття й Галицько-Волинський Літопис) — ця багатюща скарбівня віковичної пам'яті предків — згадує, що з середини XII-XIII століть поряд із Київською Руссю існувала суверенна і незалежна слов'янська держава — Болохівська Русь.

Археологічні розкопки

Археологічні знахідки на місці літописного Кобудя.
(Старокостянтинівський історико-краєзнавчий музей)

Одним із перших на це звернув увагу ще в кінці XIX ст. професор Київського університету М. П. Дашкевич, який на основі літописів і топонімічних даних навіть зумів окреслити межі цього державного утворення. Його землі охоплювали територію сучасного Старокостянтинівського, Старосинявського, Деражнянського, Летичівського, частин Красилівського і Хмельницького (Вінницька обл.) районів.

...Відокремившись у середині XII ст. від галицьких і київських князів, болохівці почали будувати і зміцнювати у Надслуччі свою суверенну державу, що навіть мала зовнішні зв'язки — з угорськими і польськими королями. Це не подобалось галицьким боярам — і передусім князю Данилові Галицькому, який упродовж 12 років (1235-1237) вогнем і мечем палив і плюндрував, стирав із лиця землі Болохівську Русь гордих і волелюбних надслучанців.

Нині науковці мають ґрунтовні матеріальні й документальні підтвердження про ідентифікацію Старокостянтинова з літописним прамістом Болохівської землі — Кобудьом. Дослідження сусідніх болохівських міст свідчать про оригіналь-

ність і самобутність його забудови, про високий рівень матеріальної і духовної культури.

У 2001-2005 роках на території замку князя К.-В.Острозького в м. Старокостянтиніві на замовлення міської ради здійснювалися археологічні розкопки, метою яких було визначення хронології культурних нашарувань на території замку і в місті загалом, а також для встановлення реальної дати заснування міста.

Дослідження тривали під егідою Інституту Археології Національної Академії Наук України — під особистим керівництвом кандидата історичних наук Лариси Іванівни Виногородської. В результаті історико-археологічних робіт встановлено, що замок XVI ст. було побудовано на городищі давньоруського періоду, знищеному в середині XIII ст., про що свідчить досить потужний культурний шар, у якому знайдено обгорілі фрагменти глиняного посуду, рештки скляних браслетів, кістяні гребінці й металеві речі того часу.

Їх — чимало, але віриться, що попереду ще буде знайдено безліч дорогоцінних раритетів — цих німих свідків епохи древньої Болохівської землі.

БОЛОХІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Життя людини — коротке наче мить.
Мов спалах блискавки. Немов
порошинка у космічному Всесвіті.
І водночас — Людина безсмертна
у вічності творінь рук своїх — творінь,
котрі переживуть безліч століть і епох.

ВІД КОБУДЯ – ДО КОСТЯНТИНОВА

Костянтин

Історичний портрет
князя К.-В. Острозького
з факсимільним підписом

ДО КОСТЯНТИНОВА

Майже всі джерела, присвячені історичному минулому Старокостянтинова, вважають незаперечною датою заснування міста 1561 рік, а засновником — князя Костянтина-Василя Острозького. Відомий дослідник Волині М.І.Теодорович писав: «Старокостянтинів, як місто, було засноване в 1561 році на місці селища Колищенці... і було назване іменем його засновника — Костянтиновом». Наскільки ця точка зору беззаперечна?

...У 1561 році, 4 січня, Василь Лабунський, великий землевласник Речі Посполитої, продав третину Колищенець князю К.-В. Острозькому, який заплатив за нього величезну для тих часів суму — 5000 кіп грошей литовських. Тоді нечасто зустрічалися такі суми при купівлі маєтків — навіть цілих сіл. Історики дослідили, що князь заплатив суму, рівну вартості 357 коней-скаунів. А якщо зіставити з вартістю сіл, то с. Лепесіка коштувало 8 кіп грошей литовських, с. Плоске — 500 кіп грошей, що, принаймні, у десять разів дешевше Колищенець, маєток Росолівці, що межував із Колищенцями — за 50 кіп, або в 100 разів дешевше. Що ж спонукало князя на таку дорогу купівлю?

Як поселення, Колищенці нічим не відрізнялися від інших. Однак князь К.-В. Острозький не пошкодував за нього 5 тис. кіп грошей литовських. Багато істориків губилися в розгадках цієї таємниці. То йшлося про бруківку епохи XIV ст., що була віднайдена в місті кінця XIX ст. То про можливу належність міста князям Каріатовичам. То про дерев'яний замок, що існував тут споконвіків.

Загалом же всі сходилися на тому, що не самі собою Колищенці цікавили Острозького, а старе городище, за вигідне місцезнаходження якого

князь планував за будь-яку ціну збудувати тут місто. І мета його була непохитною — за справу він узявся досить наполегливо. Акт купівлі Колищенець відбувся 4 січня, а вже 26 березня того ж 1561 року князь одержує дві грамоти: одну — на право заснування в Колищенцях міста, на ярмарки й торги в ньому, а другу — на Магдебурзьке право для новозаснованого міста.

Отже, документом, що свідчить про початок будівництва міста, є королівська грамота, отримавши яку, князь одразу будує замок, а при ньому «почав садити місто». Будівництво йшло доволі жваво, хоча неприємностей із ним в Острозького було чимало. Польський король Сигізмунд-Август, видавши 1561 року грамоту Острозькому, рівно через 5 років — 26 березня 1566 року — дає таку ж грамоту коронному литовському гетьману Ходкевичу. По суті, право Острозького на місто, будівництво якого він вів повним ходом, було анульоване. Та не з тих був князь, щоб так легко відмовитися від поставленої мети. Він швидко вступає в переговори з Яном Ходкевичем — і за чималу суму вдруге купує Колищенці.

Ця подія спонукає до роздумів: чому Острозький платив за Колищенці суму, майже у 120 разів вищу вартості інших сіл? Розгадка проста: князь Острозький купував не просто село, а місто — нехай зруйноване, знищене до тла, геть занедбане, але обов'язково зі славною й давньою історією — місто, що існувало з часів Київської Русі — Кобудь, яке мало славний послужний список, аби гідно претендувати на столичне місто князя Костянтина-Василя Острозького. Виходить, не село, а славу минулого рідної Болохівської Русі придбав князь в образі третини села Колищенці.

Вид на довкілля
з території замку-фортеці.

ВІД КОБУДЯ —

Вежа-Донжон — окремо розташована головна вежа феодального замку — останній притулок його захисників

Ядро соборного комплексу — вежа-Донжон

Фортешні під'їзди

Старокостянтинів — класичне середньовічне місто. Його замок розташований на надзвичайно вигідному, захищеному природою місці. Новозакладені замок і місто мали затулити дошкульне «вікно» в оборонній лінії краю по долині Случі, через яке проходив шлях татар на Польщу. Місто посідає трикутний мис на злитті Случі й Ікопоті, а замок розташований на самому вістрі цього мису.

З боку суходолу замок захищав рів, що заповнювався водами рік, і земляний вал із кам'яним муром товщиною 1,5 метра й висотою — 5,8 м. Залишки муру існують і досі обабіч в'їзної брами. Мур поєднує браму з мурованою кам'яницею. Частина замкового подвір'я називалась дитинцем і мала одну лінію оборони. За описами замок мав п'ять башт, з'єднаних між собою муром. До нашого часу збереглась лише одна.

Господарів і гостей замку зустрічала в'їзна брама, а ще (за даними документів) була «мурована при ній кімната з піччю кахляною та лавами. Вхід на браму з мурованим парапетом, на брамі — зала, під сходами — лава. Брама потребує ремонту».

Отже, брама була двоярусною, мала чотирихилий дах і жерстяну крівлю. Вікна будівлі квадратні, на стінах між вікнами й пообіч них — потрійні лілястри в італійському стилі. Пропорції portalу, а також профілі карнизів свідчать, що будівничі дотримували архітектури ренесансу.

Бухта

ДО КОСТЯНТИНОВА

Проїзд на замкове подвір'я перекрито циліндричним склепінням із розпалубками. Перед брамою в давнину був підйомний міст, перекинутий через рів (фосу).

Характерне для середньовіччя поєднання житлових приміщень із оборонними функціями в архітектурі Старокостянтинівського замку відобразились особливо відчутно. Власне, замок — це кам'яна споруда, кам'яниця з прилеглими до неї Троїцькою церквою та круглою наріжною вежею. Кам'яниця — двоповерхова, з підвалом, увінчана ренесансним аттиком з фігурним завершенням. На першому її поверсі містився цейхгауз — місце для зберігання зброї. Всередині будинку була криниця.

На другому поверсі були житлові кімнати, що мали склепіння, «по-італійськи зведені»: сіни, ізби, кімната, комірка.

Існує думка, що з боку Ікопоті замок мав приземні ворота, через які, користуючись шлюзом, можна було плавом із річки потрапити просто в приміщення кам'яниці. Стіна замку з цими воротами має похилу, а не прямовисну поверхню. Це надає загальному вигляду замку архітектурного колориту. Тим більше, що фасад фортеці — багатоплановий і, на відміну від внутрішнього боку, не має рівнопланової забудови, а виглядає асиметричною ламаною лінією.

Башта наріжна будована разом із кам'яницею і має форму неправильного кола. Вона має у своїй будові також ренесансні елементи — аттик, що вінчає її. Башта — двоярусна, з підвалом. Приміщення башти перекрито хрещатим склепінням. Тут також розміщувались житлові кімнати, серед них були й світлиці. Бійниці другого поверху башти подібні до вікон і розташовані у шахматному порядку, що в часи війни дозволяло збільшити зону обстрілу.

Триаркова
дзвіниця

Вечірній вид дзвіниці

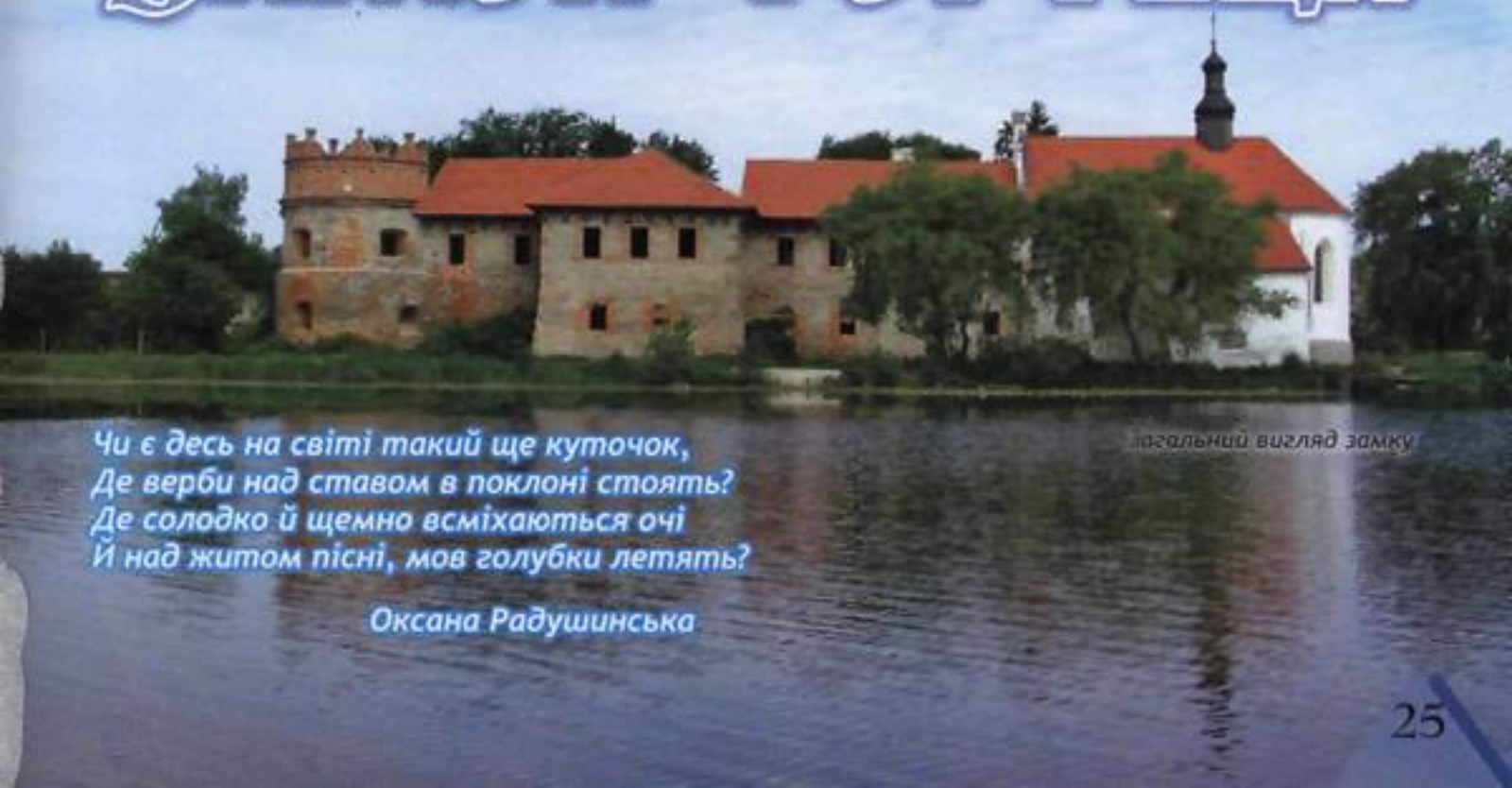
*Розливайтесь, дзвони, на усі усюди,
Прославляйте, дзвони, мій розкішний край!
Посміхніться люди, не сумуйте люди...*

ЗАМОК-ФОРТЕЦЯ

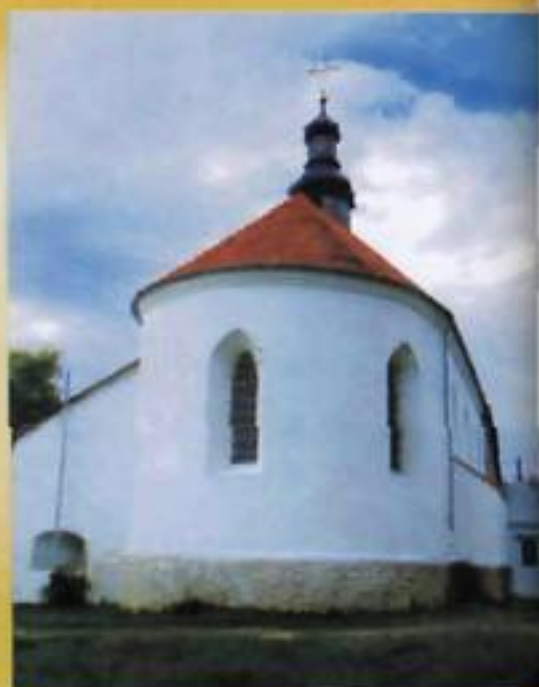
*Чи є десь на світі такий ще куточок,
Де верби над ставом в поклоні стоять?
Де солодко й щемно всміхаються очі
Й над житом пісні, мов голубки летять?*

Оксана Радушинська

загальний вигляд замку

ВІД КОБУДЯ —

ДО КОСТЯНТИНОВА

СВЯТО-ТРОЇЦЬКА (ЗАМКОВА) ЦЕРКВА

Будівництво міста Костянтинова Острозький почав із Замкової Свято-Троїцької церкви. Вона була першою будовою князя і будувалась протягом 10 років.

Можливо, тому, що на місці замку існували старі оборонні споруди, а можливо, тому, що князь надавав перевагу духовній основі життя, Замкова церква у Старокостянтинові мала призначення сімейної, княжої. Церква мурована з каменю й цегли, крита полив'яною черепицею. Нагорі мала баню, покриту жерстяними плитами. А над банею — хрест золочений. Церква — невелика, однефна, одноапсидна. Знаходячись у закритій зоні міста в замку, церква не могла носити масового характеру.

Але в її архітектурі криється ще одна особливість — вона була призначена й для оборони. Про це свідчить прибудована до церкви з боку річки ризниця, що має вигляд оборонної споруди — бійниці ризниці досі нагадують про бойове минуле церкви. Із західного боку — функціональні двері, що сполучали церкву з кам'яницею. Двома парами стовпів відділена вівтарна частина. У прикрасах церкви відчувається готичний вплив — це виявилось у формі вікон.

Уся церква була розписана в ренесансному стилі. А на східній частині стіни прихожан вітала фреска XVII ст., на якій зображена майже сімейна сцена: похилого віку чоловік, убитий горем, стоїть над молодим помираючим сином. Дослідники вважають її сценою смерті любимого молодшого сина князя Острозького — Олександра, зображенням батькового горя.

Князь Острозький біля смертного одру сина Олександра. Фреска

Вітальня

Бійниця

ВІД КОБУДЯ — ОБОРОННА ВЕЖА

1602 рік ... Над Случчю — літнє надвечір'я. Все принишло, наче перед бурею. Вона й справді прийшла в місто й оселилась у палаці князя Острозького — його сини ніяк не могли поділити між собою батькову спадщину... Старший син Януш не погодився з батьковим словом і ввів у місто своє військо, зайнявши Хрестовоздвиженську церкву й Сторожову вежу. Стіни її того вечора часто здригалися від несамовитої гарматної пальби: то Януш так „вітав” Олександра, який перебував у замку...

Макет Оборонної вежі

Оборонна вежа
з фрагментом руйн
Хрестовоздвиженської церкви

ДО КОСТЯНТИНОВА

Хрестовоздвиженську церкву князь Острозький збудував, аби посилити православ'я в місті. Архітектурно церква, або собор, складалася з храму й вежі, перебудованої у дзвіницю. Художній задум собору — це ренесансна архітектура з елементами готики, що проявилась у формі вікон. Але зовнішнє й внутрішнє оздоблення храму свідчили, що це був український храм. Розписи внутрішніх стін були орнаментовані, при їх оздобленні використовували також різьбу по каменю, елементи художнього тиньку.

Композиція споруд розташована зі сходу на захід. Форма храму — овальна, видовжена на схід, а західна стіна аскетично рівна. Південна, бічна, стіна вписана в будову вежі, що вивершується над храмом з боку річки.

Вежа, або дзвіниця, відрізняється від церкви. Якщо церква є класичною культовою спорудою XVI ст., то вежа має яскраво виражені ознаки оборонної споруди. Підносячись над містом, вона виконувала роль сторожової споруди, а під час війни — унікального гарматного бастіону. Вежа — квадратна в основі, п'ятиповерхова, товщина стін сягає 1,8м. Нижні поверхи освітлені вікнами-бійницями, а верхні — звичайними прямокутними вікнами, пристосованими до гарматної стрільби. Вежу дахоподібно вивершували 5 куполів, на кожному з яких сяяв золочений хрест.

Храм був православним, але коли після смерті старого князя його спадок перейшов Янушу, він одразу й передав православну церкву католикам-домініканцям. Вони й внесли свої корективи у забудову.

Проте в кінці XVIII ст. православні знову повертають собі святиню. Чудотворна ікона, зцілення немічних, бібліотека у сховищах церкви — все це було в її історії...

...До 1919 року комплекс виконував роль духовного центру. А коли місто потрапило в «чотирикутник смерті» (1919 рік) і наступаючі частини армії УНР прицільним пострілом гармати влучили в куполи, перетворені більшовиками у снайперську засідку, вони загорілися. Горів і храм. Неодноразово використовувалась вежа у ратних двобоях — і палала вогнем безліч разів. І все-таки вона вистояла — як найсвятіша твердиня...

...Грамоту на магдебурзьке право князь Острозький отримав у березні 1561 року — одночасно з дозволом на будівництво міста. Тобто, міста ще не було, а право на самоврядування воно вже мало, хоча інші міста чекали його роками. Виходить, процес отримання права на самоуправління для нашого міста був спрощений. Чому? Нам ніколи не дізнатися, якими доказами князь Острозький умовив короля надати ще незбудованому місту цей унікальний привілей. Та очевидне одне: тут не тільки важили майбутні перспективи міста (вони й не могли короля переконати), скільки його слава минувшина. Ймовірно, і король був обізнаний, що Колищенці — це місто із давнім минулим — його фортецею, ярмарками. Тобто зіграв знак давнього міста, що крилось під назвою села. І король згодився, поставивши свій підпис у грамоті.

Герб князів
Острозьких

Интер'єр
Свято-
Троїцької
церкви.
Фрагмент
герба
князів
Острозьких

**МАГДЕБУРЗЬКЕ
ПРАВО**

Король
Польський
Сигизмунд II Август.
Гравюра 1554 р.

Руїни Хрестовоздвиженської
церкви

Ратуша

ВІД КОБУДЯ —

У далекому XVI столітті на Замковій вулиці мешкав дивний чоловік — увесь свій час він читав книги, пильно розглядав їх, а потім на дивовижному верстаті викладав у ряд металеві букви, намащував їх чорною фарбою і відтискав на аркуші паперу. Сусіди й перехожі обходили його хатину боком — чи не чаклун буває? Зате не обминали її ті, хто знав, яку велику справу робить цей дивак — друкує книги. Не минав хатину друкаря й сам князь Костянтин Острозький, бував тут і Олександр, його син.

Швидкий ріст новозбудованого міста Костянтинова сприяв тому, що тут зібралися видні культурно-освітні діячі. Тодішні економічні, соціальні й культурні умови сприяли тому, що в місто стікалися талановиті особистості того часу. Цьому активно сприяв і сам К.-В. Острозький та запрошений особисто князем першодрукар Іван Федоров.

...Волею знаменної долі занесло друкаря в Костянтинів. Не склалося його життя в далекій Московії — вигнав його Іван Грозний. І подався Іван Федоров до українського Львова і започаткував там друкарську справу, надрукувавши знаменито уславлені на віки книги.

Осередком культурної діяльності у Старому Костянтиніві стала Троїцька (Замкова) церква, отці якої були відданими соратниками князя К.-В. Острозького. Церква була центром переписування книг, при ній свого часу діяла друкарня, яку згодом, 1588 року, передали із замку до Вільно К. Мамоновичу. А незабаром при активному сприянні князя й під впливом місцевого друкарського товариства при Троїцькій церкві в Костянтиніві виникла і своя школа — на зразок Острозької Академії — "Кадемія Костянтинівська", як тоді її називали.

У згадці про першу церкву міста — Замкову — читаємо: "Року божого народження 1599 грудня 5. Списана Петром Станіславовичем Яневським у богоспасаємому граді Костянтиніві, в Кадемії Костянтинівській, при дидакалу смиренному Антонію Єзифовичу, а при державі княжцтв благочестивий і христілюбивий вельможний пан Василій Острозький — воевода Київський, маршалок землі Волинської, староста Володимирський. За кошти і накладом в Бозі достойного і в Христі возлюбленого отця Андрія, на той час протопопом будучого церкви соборної Троїцької Костянтинівської".

Отці церкви Троїцької були викладачами, а учнями — діти заможних городян, ремісників і просто обдаровані юні мешканці міста. Існувала школа, найімовірніше, до початку XVII ст.

...Уявляється, як вранці із полотняними торбинками через плече біжать босоніжні учні до школи, а ще — невеличка селянська хатина, що притулилася одним боком до величного Острозького замку. Поважно приходять туди вчені мужі, заходить Іван Федоров, приносить свіждруковану книгу, всі разом із учителями-дидакалами та з учнями розглядають її... Захопленню немає меж! А що скаже князь, побачивши таку красу? То було дійсно наддивовижу — навчання і видавництво книг...

Костянтинівська Академія існувала одночасно із Львівською Ставропегійською школою — значно раніше Київської братської школи, що виникне лише 1615 року. Пройде час — і стануть вихованці школи Костянтинівської соратниками князя в ратних і культурних діяннях.

...Занесло порошею небуття імена їхні, але справу, що її чинили вони в Костянтиніві того часу, не забути у віках.

ДО КОСТЯНТИНОВА

Зібралися навколо нього відомі, як на той час, діячі — і слава про них розійшлася по всій Україні. Почали запрошувати друкаря до себе магнати. І вибрав Федоров з-поміж них К.-В. Острозького. Але їхати до Острога друкар не міг — місто належало не князеві, а його невістці Беаті Костелецькій. Резиденцією князя Костянтина в цей час був Старокостянтинів, тому й переїхав друкар зі Львова у місто Костянтинів і поселився на Замковій вулиці...

1576 року ім'я його значиться у місцевих документах. А навколо його хатини знову почали збиратися діячі — аби продовжити магічну справу книгодрукування. Серед них були майстри пера, філософи, вчені, художники і просто зачаровані книгою люди — без таких жодна справа у світі не робиться. Прийшов час — і переїхав друкар до Острога, де став одним із засновників Острозької академії, друкарні. А в Старокостянтиніві ще довго знаходились його верстати — чи ж могли вони стояти без діла?

...Чули перехожі, як стукав друкарський верстат довгими осінніми вечорами. А прилеглими до Замкової вулицями міста плив дивний запах друкарської фарби, сповіщаючи, що прийшла нова доба книги. Прийшла в місто князя Костянтина.

Екслібрис
Івана Федорова

Вулиця Івана Федорова

Колишній панський дім.
Нині - дитсадок
"Сонечко"

Фахверковий будинок,
де до і після Великої
Вітчизняної війни
була школа
Комуністичного
Інтернаціоналу

ГЕРЦІ

ГЕРЦІ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Криштоф Косинський (?-1593) – гетьман українського козацтва, очолив козацько-селянське антишляхетське повстання 1591-1593 років.

Хоча приводом до збройного виступу Косинського стала, по суті, його особиста суперечка за землю з родиною Острозьких – із самим князем К.-В. Острозьким і його сином Янушем, згодом розвиток цих подій сягнув масштабів України і справив величезний вплив козацтва на тогочасне українське життя, масове покащення селян і міщан.

Козацькі люльки.
Із експонатів Старокостянтинівського
історико-краєзнавчого музею

Перше козацьке повстання вибухнуло 1591 року. Саме тоді український шляхтич і гетьман реєстрових козаків Криштоф Косинський отримав від короля землі за службу короні. Та не встиг він зайняти ці землі, як Януш Острозький, білоцерківський староста, вже привласнив їх. Косинський помстився тим, що напав зі своїми козаками на маєтки Острозького. Під його впливом селяни й козаки на Волині, Брацлавщині та Київщині почали мстити панам за власні кривди. Перелякана шляхта збрала військо, яке очолив князь Костянтин Острозький. Місцем збору шляхетських військ було оголошено Старокостянтинів. Сюди стікалися загони польських гусарів, драгунів, німецьких рейтарів. А тим часом Косинський із козаками напав на Білу Церкву, зруйнував її й пограбував, забравши майно старости Януша.

Із Київщини повстанці пішли на Волинь і Поділля. На їхньому шляху лежав Старокостянтинів. Проте місто взяти їм не вдалося. Козацькі війська зайняли зручну позицію зі східного боку Старокостянтинова над Случчю – біля с. Красносілка. До битви готувалися і шляхтичі, і козаки.

Коли бій був у розпалі, стало помітним, що козаки відступають у напрямку до Острополя. Шляхетське військо повернулося до міста. А козаки знайшли перепочинок в Острополі, що був привітнішим до козацького війська. Набравшись сил, вони вирушили по зимовому бездоріжжю, крізь замети й скрипучі морози до містечка Пятка – до місця свого останнього бою. Слідом за козаками їхали німецькі рейтари, польські гусари і...надвірна козацька сотня князя Костянтина Острозького на чолі з Северином Наливайком, який уславився як завзятий українець.

Северин і справді був сміливим, завзятим, славолюбним та амбітним. Доля його тісно пов'язана з Острогом і Старокостянтиновом. Його брат Дем'ян Наливайко був визначною людиною – членом Острозького культурно-просвітницького гуртка та духівником князя Острозького. Северин також тягнувся за братом, закінчив Острозьку Академію і, можливо, навіть навчався за кордоном. Мав великий хист до військової справи, за що отримав титул першого гармаша Європи. Костянтин Острозький доручив йому командувати своєю охороною, а потім і князівською сотнею в Острозі й Старокостянтинові. Перші військові подвиги, перше визнання і перше кохання – все це пережив Наливайко в Костянтинові. А коли під містом гриміли гармати Косинського, Наливайко свою долю вирішив на козацький лад – і вже 1595 року Україна чула гарматні канонади Наливайкового війська. Саме тоді його й обрали козацьким гетьманом. Не один раз підходили Северинові війська до Костянтинова, але не завжди йому тут відчиняли ворота. Шукав гетьман удачі в інших місцях.

КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Загину я за рідний край —
Те почуваю я і знаю.
Серцем, повним щастя вкрай,
Свій талан благословляю.

Л. Старицька-Черняхівська,
"Сповідь Наливайка"

На його підтримку стала Україна, і занепокоєні поляки прислали сюди своє коронне військо. Остання битва відбулась на Лубенщині і дістала назву „Лубенська різанина“. Козаки билися завзято, але прикрі непорозуміння були сильніші од них. Польське військо здобуло перемогу, вчинивши огидну різанину. Самого Наливайка було полонено й доставлено до Варшави. Там його жорстоко катували.

Про Наливайкову смерть серед народу ходять перекази, ніби поляки спершу насадили на голову Северина розпечену залізну корону, а наприкінці спекли його в розпеченому мідяному бикові.

Селянсько-козацькі повстання
1591-1593 років під проводом К. Косинського
і 1594-1596 років — С. Наливайка.

Северин Наливайко —
(?-1597) — керівник
антифеодального
селянсько-козацького
повстання 1594-1596
років в Україні і Білорусії.

Після навчання в Острозькій Академії подався в козаки — на Запоріжжя, брав участь у походах проти султанських і ханських орд, мав блискучий військовий талант.

Під час повстання був виданий козацькою верхівкою польській шляхті і страчений у Варшаві.

Кайдани козацької доби

Ядра козацької артилерії.
Із експонатів Старокосянтинського
історико-краєзнавчого музею

"ЗНАЙ, ЛЯШЕ, ПО СЛУЧ – НАШЕ!"

Богдан (Зиновій) Хмельницький (1595-1657) – син дрібного українського шляхтича Михайла Хмельницького з хутора Суботів на Чигиринщині.

Гетьман України, керівник Визвольної війни українського народу 1648-1657 років проти польсько-шляхетського гніту.

Володів українською, польською мовами, а також латинню.

Максим Кривоніс (?-1648) – черкаський полковник, один із найближчих сподвижників Б. Хмельницького.

Уславився у битвах під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Львовом.

Під його проводом козацькі загони успішно воювали на Старокостянтинівщині впродовж липня-вересня 1648 року з частинами регулярної польської армії.

Курган козацької слави на Пилявецькому полі – місце справжнього туристичного паломництва

Літо 1648 року видалось спекотним. А особливо гарячим воно було для польської шляхти, що тікала з України під ударами Богдана Хмельницького. Козацький гетьман стрімко рухався на захід. Під Старокостянтинівом почало збиратися польське військо. 16 липня у Старокостянтинів прибув Ярема Вишневецький із 12 тисячами польського війська, й жовніри тут же розташували під містом над Случчю свій табір.

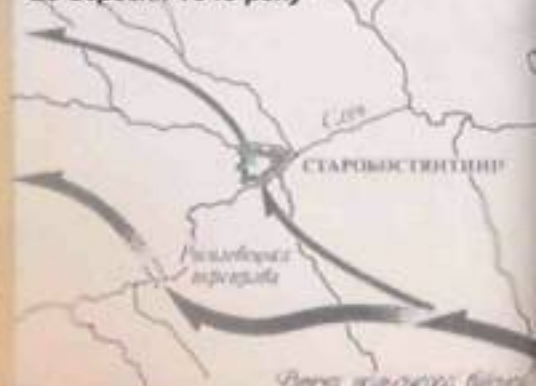
Кривоніс, щойно прибувши сюди надвечір, вирішив одразу й атакувати їх силами однієї лише кінноти. За словами шляхтича-очевидця "...полковник із такою люттю на нас наступав, наче хотів зїсти живими, наче був переконаний, що цієї хвилини знесе нас". Розпочалася запекла битва. Поляки перейшли в наступ, і Кривоніс повернув до свого табору в долині.

Тим часом жителі Костянтинова допомогли козакам порохом і харчами, за що, до речі, Ярема Вишневецький стратив 40 міщан. Але вже 18 липня Кривоніс почав нову битву – і так успішно її провів, що Заславський писав: "Через ворожу силу, справді майже нечувану, жовніри не могли чинити опору."

Протягом літа 1648 року такі події під стінами Старокостянтинова були буденним явищем – місто опинилося в центрі військової політики Богдана Хмельницького, який рухався із Маслового Ставу у район Старокостянтинова, аби там остаточно визначити для себе план наступних дій. Але й поляки не дрімали – поспішали використати становище Старокостянтинова для можливого наступу на козаків. До міста підтягнули сили, що їх очолили аж три польські гетьмани. Тим часом Б. Хмельницький не поспішав. Він належно оцінив стратегічне значення міста й прагнув будь-якою ціною не дозволити полякам використати його. Саме тому М. Кривоніс і орудував в околицях міста, виманюючи поляків у відкрите поле.

Схема завершального етапу Пилявецької битви. Розгром польського війська 23 вересня 1648 року

Гетьманський прапор Богдана Хмельницького. Нещодавно віднайдений у шведській державній колекції трофеїв військового музею у Стокгольмі

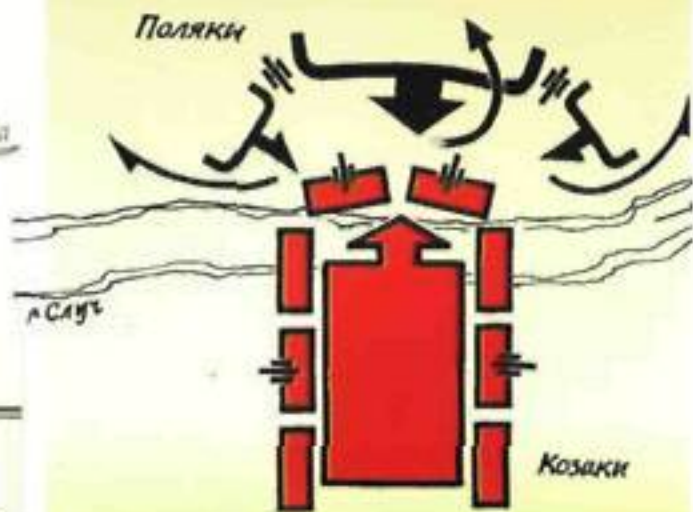
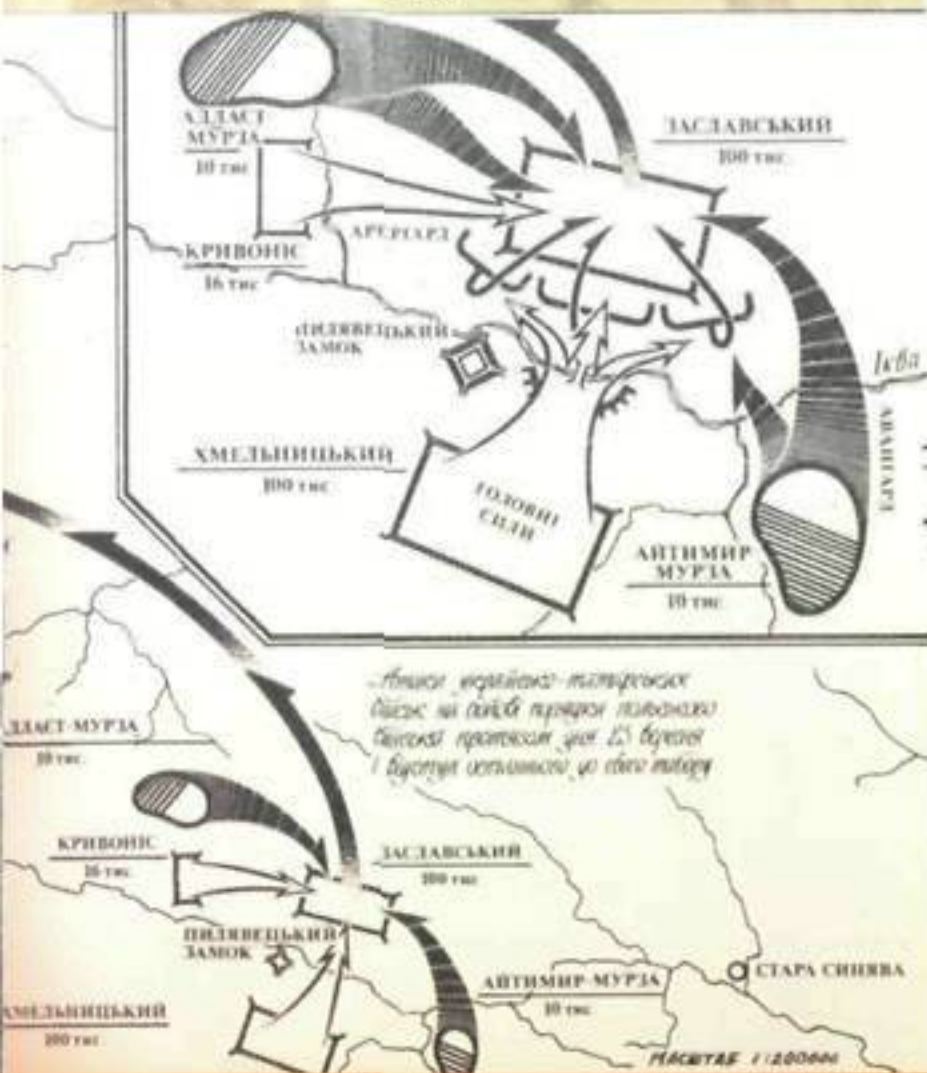
Річка Пиляво

Зайнявши вигідну позицію під Пилявою, гетьман прагнув заманити сюди польську армію. З цією метою він вдав, ніби хоче закріпитися в районі Старокостянтинова. Козаки на чолі з Данилом Нечаем підійшли до міста й 3 вересня зайняли його. Поляки з усіх сил кинулися визволяти Старокостянтинів. Але Д. Нечай уже вночі покинув місто й рушив до Б. Хмельницького. Поляки увійшли в місто. Ці події остаточно переконали їх у неспроможності козаків протистояти полкам нарівні, тому вже 7 вересня із Старокостянтинова, супроводжувані бравурним маршем, польські війська вийшли, щоб остаточно й назавжди розгромити "хлопів". Богдан Хмельницький був безмежно радий цьому: він уже чекав їх у Пилявецькому замку.

...Бой тривали вже кілька днів. Настав ранок 13 вересня. Спалахнула запекла битва, що точилася кілька годин без переваги якоїсь із сторін. Потім гору почали брати козаки й татари. Водночас січа відбулася біля табору М. Кривоноса, який теж перемігав. По обіді польське військо охопила паніка, надвечір із польського табору вже від'їздили вози вояводів. Помітивши це, Б. Хмельницький наказав завдати удару із флангів і тилу. Поляки вирішили відступати до Старокостянтинова й окопатися там.

Хмельницький не одразу повірив у перемогу. Лише через дві години гетьман наказав зайняти обоз і гнати ворога до Старокостянтинова. Ганьба, якої зазнала Річ Посполита на Пилявецькому полі, оцінювалася більш як на тисячу мільйонів злотих. А Богдан уже 15 вересня йшов до Старокостянтинова, і ранком козацькі полки почали штурм міста. Наступного дня Б. Хмельницький скликав у Старокостянтинові старшинську раду і прийняв рішення вирушати в похід. Проти цього рішення виступили Кривоніс і Виговський, які наполягали на потребі зміцнення берегів Случі й визнання річки умовним кордоном. І все ж 18 вересня українське військо залишило Старокостянтинів й вирушило у напрямі Ямполь на Львів...

Форсування козацьким табором із возів Случі під Старокостянтиновом 27 липня 1648 року (мал. К. Ткаченка)

Фоторепродукція картини худ. М. Самокиша
"Битва Максима Кривоноса із Ієремією Вишневецьким під Старокостянтиновом", Олія. 1934 р.

ІСТОРИЧНА ПАЛІТРА

ІСТОРИЧНА ПАЛІТРА СТАРОГО КОСТЯНТИНОВА

В. Павлович,
"Свято-Троїцька
церква"

В. Павлович,
"Хрестовоздвиженська церква"

Олександр Вербич,
"Фрагмент старої
фортеці"

У затишному куточку Старокостянтинова — на вулиці Пушкіна, починаючи з дня створення у 1972 році, розташувалася Старокостянтинівська художня школа.

Більш як за три десятиліття свого існування вона випустила у широкий мистецький світ сотні вихованців. Сьогодні серед них ви знайдете професійних художників, архітекторів, учителів образотворчого мистецтва.

Вілен Курман, "Замок"

Вілен Курман,
"Фрагмент замкової кам'яниці"

СТАРОГО КОСТЯНТИНОВА

Віктор Кошуба,
"Хрестовоздвиженська церква"

Членами Національної Спілки художників України стали Олександр Вербич і Василь Братанюк. До речі сказати, що брати художники – Василь і Володимир Братанюки – нині користуються найширшим визнанням сучасних петербурзьких цінителів образотворчого мистецтва: там брати часто організовують художні виставки, зустрічі зі своїми шанувальниками.

І головний архітектор міста Смоленська Валентин Скалка – також вихованець нашої старокостянтинівської художньої школи. А юна Ганна Шапіро віднедавна стала справжньою зіркою-архітектором в Ізраїлі.

Успіхи цих широко визнаних нині майстрів стали можливими завдяки невтомній праці воістину талановитих учителів – директора художньої школи Павла Володимировича Хацаюка, Віктора Тихоновича Кошуби, багатьох інших педагогів, які ось уже впродовж багатьох десятиліть плекають на своїй нелегкій ниві золоті самоцвіти – таланти пензля.

Віктор Кошуба,
"Черваний млин"

Наталія Петрук, "Вулиці міста". Графіка

Наталія Петрук,
"Княже місто". Графіка

Ганна Мельничук,
"Оборонна вежа"

СТАРОКОСТЯНТИНІВ

СТАРОКОСТЯНТИНІВ ПОВІТОВИЙ

Старокоштынськы
Starokosztynow.

Александровская улица.
Ulica Aleksandrowska.

Вул. Олександрівська (нині вул. К.-В. Острозького)

Архангельський собор (Зелена церква)

Олександр Бланк

Де народився дід Леніна?
"Звісно, у Старокоштынськы," — відповідь мешканець нашого міста. Так, у кінці XVIII ст. поселився у місті єврей на прізвище Бланк. Завів справу, торгував. Народилися в його сім'ї два сини.

Траплялося, судився він із власною єврейською громадою. Про це є дані в Кременецькому повітовому суді. У 1818 році спалахнула в його обійсті пожежа. Вогонь перекинувся на сусідні приміщення — вигоріла добра частина міста, і євреї знову почали судові позови проти Бланка. Він змушений був залишити місто, переїхавши

до Житомира. Там його сини й навчалися, а після навчання вихрестились у православ'я. Один із них отримав ім'я Олександр — у майбутньому батько Марії Бланк, матері Леніна.

Після розгрому Наполеона повернулись із Європи російські війська, частина їх квартирувала у Старокоштынськы. Збирались офіцери гуртом після денних муштр. І все про щось потай гомоніли. А в січні 1826 року в місто наїхало безліч жандармів, почали шукати-перетрушувати — серед офіцерів виявилися ті, хто належав до таємних товариств, які мали на меті повалити царизм. Невдача повстання декабристів привела до масових арештів і в Старокоштынськы. Тут було заарештовано шість членів Товариства об'єднаних слов'ян. Місцем їхнього зібрання був будинок офіцерського клубу — нині музична школа.

У результаті другого поділу Польщі Старокоштынськы відійшов до Росії. На зміну князеві польського походження Станіславу Любомирському господинею міста стає графиня Констанція Ржевуська з Григорівки. Будучи вхожою до царського двору, графиня удостоїлась честі приймати у своїх володіннях самого імператора Російської імперії Олександра I. У 1814 році імператор повертався з

Starokosztynow.

Колишня Олександрівська вулиця

Вул. Меджибізька (нині — вул. М. Грушевського)

ПОВІТОВИЙ

ДЕКАБРИСТИ В КРАЇ

Віденського конгресу, і щасливі відчуття перемоги виповнювали його серце. Цей стан ейфорії було підсилено звісткою про народження в Імператорській родині хлопчика — можливого престолонаступника. Досі бездітного Імператора ця звістка застала в дорозі. Він вирішив негайно відслужити молебень за новонародженого й дати банкет.

Імператор ночував у Григорівці, а вранці виїхав у Старокостянтинів — на молебень до Архангельського собору, названого Зеленою церквою, саньми, хоча стояла літня спека: то Ржевуська наказала вистелити Імператорську дорогу червоним сукном, а замість

снігу висипати... цукром. Враження було захоплюючим. Тиждень бенкетував Олександр I, а коли продовжив свій шлях до Петербурга, княгиня опинилася перед фактом банкрутства. Відтоді й почала вона добиватися відшкодування витрат. Але Імператор, схоже, й забув про цукровий сніг серед літа. Ржевуська почала судову тяганину, що тривала аж до її смерті. Судилася вона й з Олександром I, Миколою I та з Олександром II, народження якого й стало причиною її розорення.

Як член Київської Археографічної комісії, 21 вересня 1846 року Шевченко одержав від київського генерал-губернатора розпорядження «отправиться в разные места Киевской, Подольской и Волынской губернии и постараться собрать сведения». Маршрут поета пролягав з Києва до Кам'янця-Подільського, а далі — на Почаїв. Припускають, що поет їхав через Ярмолинці, Проскурів, а звідси вже через Старокостянтинів та Ізяслав — до місця призначення. На той час їхати через місто означало обов'язково в ньому зупинитися — бодай на постоялому дворі. Отже, Шевченко у Старокостянтинові таки був — це достеменно.

Цікавий збіг обставин: коли 1848 року Тарас Шевченко тяжко захворів і потрапив до однієї з петербурзьких лікарень, лікував його Олександр Бланк — один із синів Іцика Бланка зі Старокостянтинова, який свого часу через необачність спалив ледь не половину міста.

У цьому будинку збиралися на таємні зустрічі офіцери — члени Товариства об'єднаних слов'ян

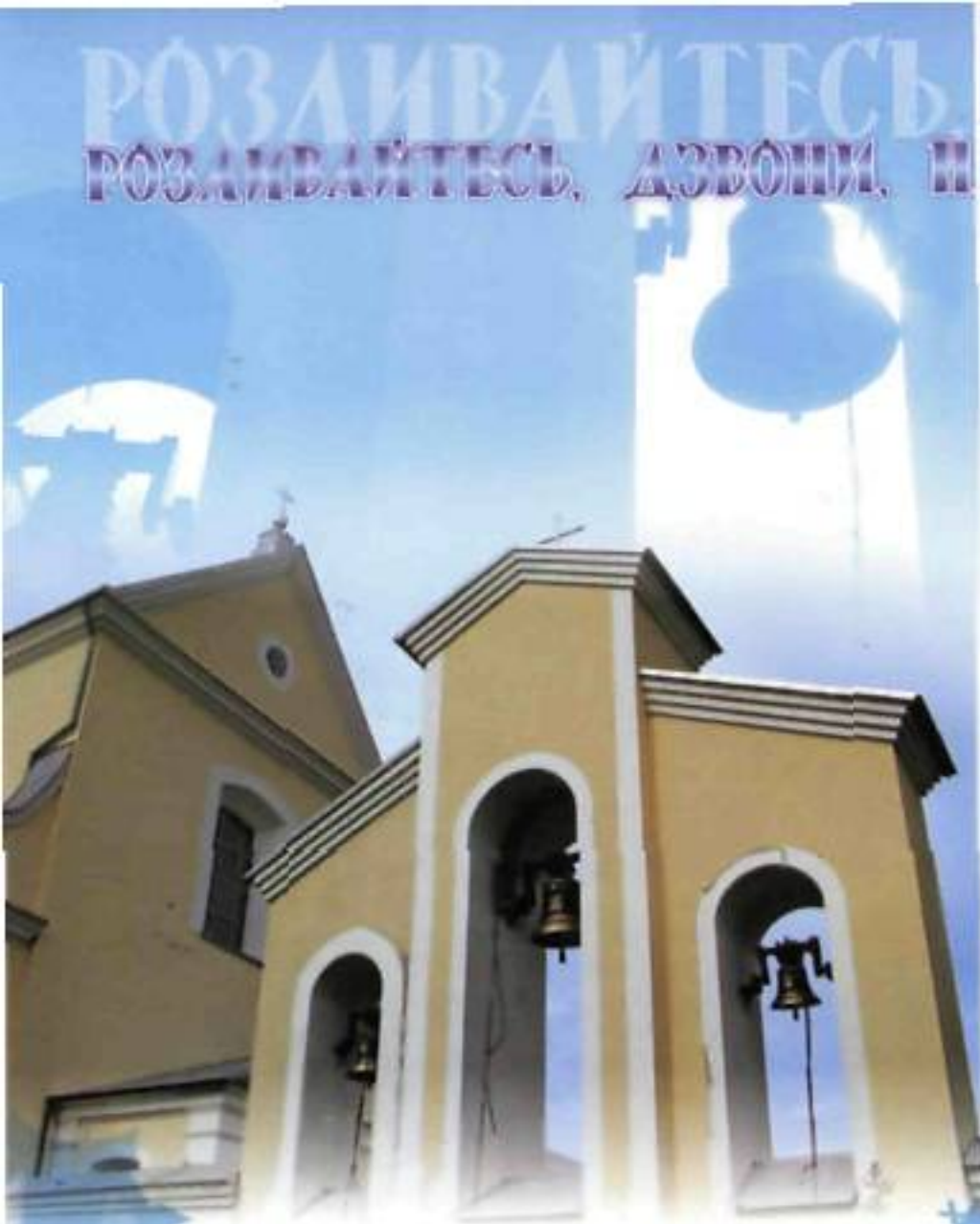

Музична школа

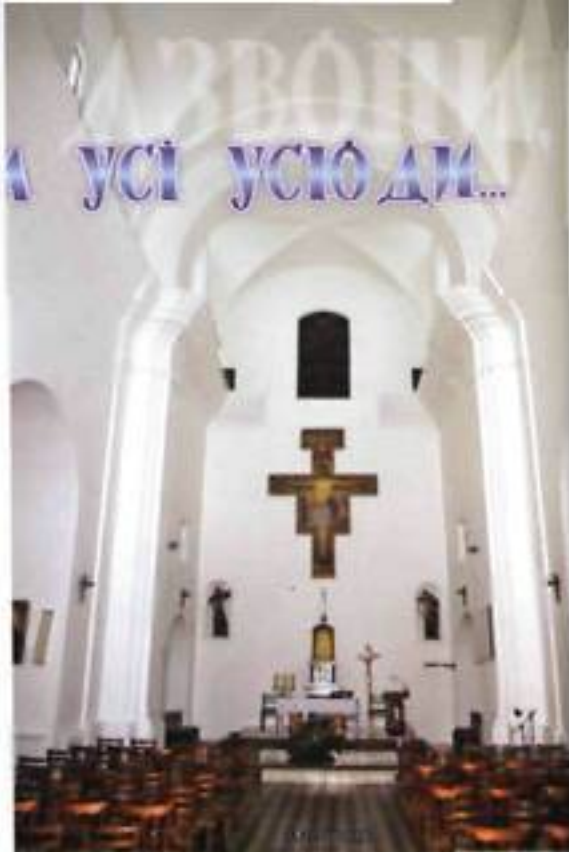
М. Шевченко

РОЗЛИВАЙТЕСЬ

РОЗЛИВАЙТЕСЬ, ДЗВОНИ, НА УСІ УСІОДИ...

Костел Іоанна Хрестителя

Старокостянтинівська архітектурна скарбниця багата зразками найрізноманітніших будов. Є, зокрема, серед них костел і дві церкви, без яких образ міста був би неповним. Обидві церкви споруджені у стилі, класичному для України XIX ст. Як культові споруди, ці церкви носили різне навантаження.

Амфілада

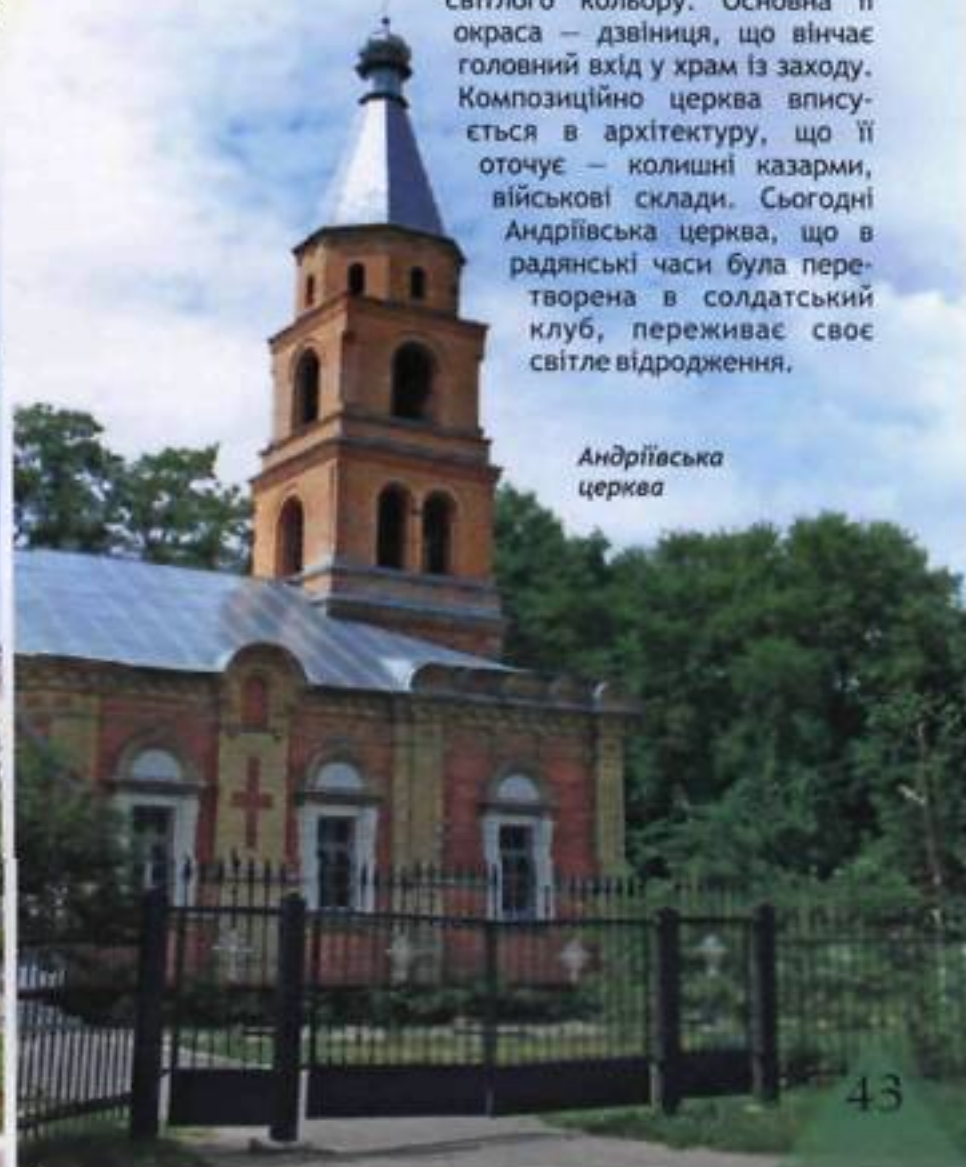
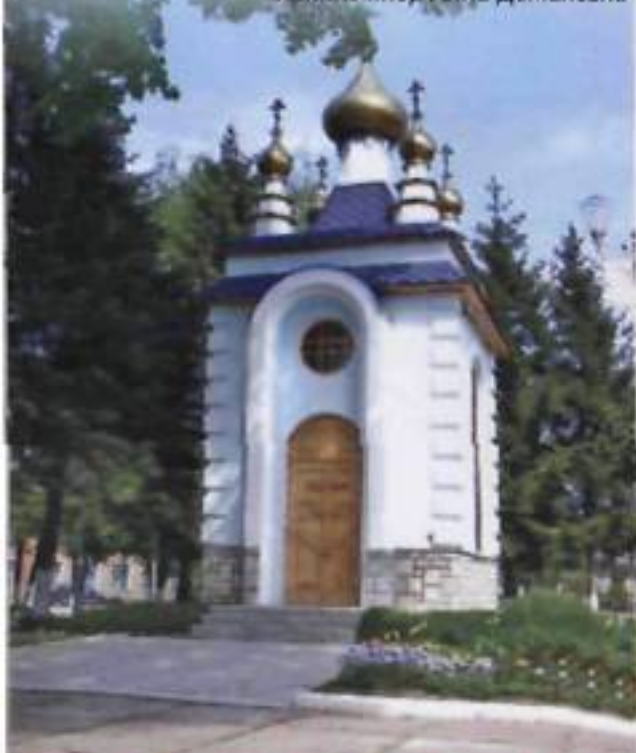
Богородицька
церква

романського стилю. Споруда храму — однефна, але серія колон відділяє центральну частину від бічних. Костел, на відміну від церкви, був комплексом храму і кляштор-монастиря. Тому за планом — це храм із прилеглими житлово-господарськими приміщеннями, що обіймають костел із заходу й півдня. Всередині вони утворюють внутрішній дворик.

Богородицька церква споруджена 1807 року на кошти священника Миколи Палецького і прихожан — скоріше всього на місці зруйнованої давньоруської культової споруди. Церква — однокупольна, однефна. Особливість її полягає в тому, що церковний притвор вивершується у дзвіницю, увінчану куполом. З самого початку церква була оздоблена дерев'яними панелями й мала розписані стіни.

Костел Іоанна Хрестителя закладений у Старокостянтиніві близько 1754 року католицькою громадою міста. Споруджували його осідлі в навколишніх селах поляки-католики, які запросили для цього придворного архітектора Павла Кароля Сангушка — італійця Паоло Антоніо Фонтані. За художнім задумом костел — типовий для архітектури Південної Волині. У ньому переплелися елементи готики й

Каплиця Юрія Переможця, споруджена на честь 2000-ліття Різдва Христового. Архітектор Алла Доманська

Андріївська
церква

Андріївська церква будована як полкова, тобто для потреб військових частин, що знаходилися у місті. Мурування церкви — фігурне, виконане з червоної цегли, оздоблене цеглою світлого кольору. Основна її окраса — дзвіниця, що вінчає головний вхід у храм із заходу. Композиційно церква вписується в архітектуру, що її оточує — колишні казарми, військові склади. Сьогодні Андріївська церква, що в радянські часи була перетворена в солдатський клуб, переживає своє світле відродження.

...МОВ ЗАЧАРОВАНА

...МОВ ЗАЧАРОВАНА МЕЛОДІЯ СТОЛІТЬ

Старокостянтинівський навчально-виробничий комбінат

Приміщення, побудоване на кошти Тройнера, з 1912 по 1920 рік існувало, як державна гімназія. З 1921 року — соціально-економічна школа, а з 1924 року — трудова семирічна школа. З 1932 року до 1965 року — середня школа №1.

На будинку збереглася меморіальна дошка з написом: "У листопаді 1929 року тут перед учнями школи виступив з промовою член ЦК Німецької Компартії Вільгельм Пік".

Червоний млин, побудований 1905 року. Будівництво здійснювала акціонерна компанія Гольштейна разом із Цукроварнею(сучасний "Цукрозавод")

Старокостянтинівський історико-краєзнавчий музей

Адміністративне приміщення початку XIX ст. До 1917 року — жандармське управління. З листопада 1917 по січень 1918 років — ревком м.Старокостянтинова. У липні 1919 року — штаб Богунського полка Першої Української Червоної дивізії, а з липня 1920-го — штаб зведеної стрілецької дивізії 14-ї Армії.

Пізніше — Будинок школяра. До Великої Вітчизняної війни і після неї — до 1985 року — дитяча бібліотека

Як місто, Старокостянтинів споконвіку характеризувався стильною архітектурою. Лихоліття не обминули руйнуванням будівлі міста, але крізь сивину віків вони мовчки усе ще промовляють до нас, нинішніх, своїми привабливими формами. У XIX столітті Старокостянтинів набув нового архітектурного стилю, що відрізнявся від попереднього. Це вже було місто військове — тут квартирували кавалерійські полки, а ще відчутно й помітно розвивалася промисловість. Для спорудження військових казарм, військових клубів, церков

Давнє фото Червоного млина (з експозиції Старокостянтинівського історико-краєзнавчого музею)

МЕЛОДІЯ СТОЛІТЬ

Районне управління сільського господарства, фінвідділ

З листопада 1917 по січень 1918 років – Військовий ревком 11-ї Армії Південно-Західного фронту. Згодом – штаб Богунського полка і стрілецької дивізії 14-ї Армії. У травні 1919-го – штаб особливої кавбригади 1-ї Української Червоної Армії. У липні 1919-го – штаб Богунської бригади Щорсівської дивізії. Пізніше – приміщення райвиконкому.

Мистецький витвір – вікно (дитсадок "Сонечко")

тогочасні архітектори використовували, як правило, червону цеглу. Майстерне мурування не потребувало зовнішнього тинькування. Приміщення оздоблювались портиками та виступами у вигляді колон. Традиційним було оздоблення вікон, дверей. У кольоровій гамі приміщень поєднувались охристі яскраві і спокійні тони. Цегла, з якої будували приміщення, була місцевого виробництва. Щоправда, для внутрішніх робіт, особливо для камінів і печей, використовували білу цеглу, довезену із Лондона. У різних за призначенням будовах – Червоного млина й будинку Монополу (державного підприємства по розливу горілки) – простежуються однакові риси. Вони свідчать про велику прихильність тогочасних майстрів-зодчих до класицизму. Загалом же архітектурний стиль XIX ст. відрізняється строгістю форм, чіткістю ліній і грайливим натяком карнизів на те, що їх автор був художником.

Довгастими вікнами і примхливими балконами дивиться тепер на нас місто, немов промовляючи: – Ану, прочитайте мене, розгадайте, зрозумійте. Уявіть мене тодішнім, колишнім... І все ж загадки залишаються... Як сама вічність...

Пам'ятка "червоної" архітектури – Андріївська церква

Житловий будинок на вулиці Зарічній – колишнє приміщення Монополу (державного підприємства з розливу горілки)

ЧИ ТО ПІСНЯМИ, ЧИ МОЛЬБОЮ У БОГА МИЛОСТІ ПРОСИЛИ...

“...Я вірю,
що Україна,
як держава,
буде.”
Симон Петлюра

Загальний вигляд міста на початку XIX ст.

Знаходячись на перехресті історичних шляхів, Старокостянтинів — учасник усіх подій, що їх дарувала доля Україні. І 1917 рік не був винятком. Із перших днів революції у місті завирували справді буремні події. Відбувалися мітинги й страйки. А в листопаді 1917 року Старокостянтинів заповнили більшовицькі війська і війська УНР.

Та ось 1919 рік приніс посилення протистояння між національними й більшовицькими військами. Місто потрапляє у т. зв. «чотирикутник смерті», в якому опинилися війська Директорії УНР. Боротьба за Старокостянтинів точилася дуже вперта. Пожежі і руйновища стають звичним явищем. Чорним символом бурі стала пожежа Сторожової вежі.

Коли ж війська армії УНР вступили у Старокостянтинів, 26 листопада в місто прибув Симон Петлюра, який виступив перед військами на мітингу. Про становище в українській армії і роль у ній С. Петлюри підполковник В. Прохода, майбутній автор книги «Вождь та військо», зокрема, писав: «У рядах цих 12 дивізій залишилися найкращі патріоти України, що ціною власного життя бажали здобути Батьківщині незалежність. Але ця збройна сила... вимагала тих матеріальних засобів, без яких ніяка війна неможлива. Бракувало зброї, амуніції, харчів, одягу, взуття й т. інш. Мільярдове українське військове майно попало у руки сусідів — поляків та румунів, а ще більше залишилося його на зайнятій

совітським військом території. Треба було все це дістати і дати армії.

...Головним зв'язковим між урядом та військом був Головний Отаман, Симон Петлюра. Він розумів цих сірих лицарів, а вони розуміли свого ідейного вождзя. Петлюра закликав, не дивлячись ні на що, битись до останнього, і військо виконувало його заклик-наказ. Воно обідране, босе, голодне, хворе, без технічних засобів, якими були озброєні його вороги, билось до кінця.

...Але все це в порівнянні з найлютішим ворогом нашого війська — тифом — була дрібниця. Тиф буквально викошував поріділі в боях ряди нашої армії. Не російські добровольчі та червоні армії, але тиф переміг українське військо, та не зовсім.

І тут була величезна заслуга перед Батьківщиною вождзя українського війська С. Петлюри. Він майже весь час проводив на фронті і... підбадьорював вояків своїми простими, повними глибокої віри в перемогу, розмовами з ними.

...Петлюра був вождь, зв'язаний з духом нації, з її землею. Він відчував те, чого не могли передбачити інші політики. ...Його вдачі був властивий творчий оптимізм. Він бачив лише майбутню Україну, боротись за яку до останньої краплі крові закликав усіх. У цьому була, є і буде сила впливу Петлюри не тільки на сучасні, але й на майбутні покоління».

Командири армії УНР — герої боїв під Старокостянтинівом. 1919 рік

Е. Коновалець,
отаман

А. Мельник,
отаман, полковник

І. Даньків,
сотник

Ф. Борис, командир
кінного дивізіону
січових стрільців

Р. Сушко, командир
2-го дивізіону
січових стрільців

М. Курач, отаман
січових стрільців

Я. Чиж, сотник,
редактор газети
«Стрілецька думка»

В. Даньків, отаман
січових стрільців

Присяга новобранців у присутності С. Петлюри,
В. Безпалка. Старокостянтинів, 1919 р.

У БОГА МИЛОСТІ ПРОСИМ

У листопаді 1919 року, коли військові й політичні керівники УНР різними способами перебралися до Старокостянтинова, тут відбулася політична нарада, у якій взяли участь члени уряду, представники політичних партій та військових частин. У цій дуже важкій ситуації, звертаючись до учасників наради, С. Петлюра, як пише В. Прохода, зокрема, сказав:

«Чи ми своєю боротьбою здобули що-небудь? Так, наша боротьба в історії українського народу буде записана золотими літерами. Ми виступили на арену історії тоді, коли весь світ не знав, що таке Україна. Ніхто не хотів її визнати, як самостійну державу, ніхто не вважав українського народу за окрему державу. Єдино боротьбою, упертою й безкомпромісовою, ми показали світові, що Україна є, що її народ живе і бореться за своє право, за свою свободу і державну незалежність».

Отже, як пише автор, і в такій важкій ситуації С. Петлюра не зневірився, а мав досить здорового оптимізму, щоб підбадьорити оточуючих його людей. І ось це – також його слова і його віра: *«Тільки національна, ні від кого незалежна Українська держава! Це ми сповідуємо твердо й непохитно. За це ми боролися, боремося і боротимемося до краю».*

Загалом у місті 28 разів встановлювалася радянська влада. І лише 27 листопада 1920 року у Старокостянтинів остаточно вступили частини 14-ї Червоної армії...

Історики називають період 20-х в Україні «драматичними». У Старокостянтинові того часу дійсно була драма. Місто одним із перших пережило і масове розкуркулення, і боротьбу з неписьменністю. Здавалося, що все, що вперше робила нова влада, вона починала зі Старокостянтинова. Перший з'їзд учителів, перша сільськогосподарська комуна, перші розпорядження першого голови повітревкому Н.Вовка... І хоча в районі успішно збирали хліб і боролися з неписьменністю, у двері вже стукали 30-ті трагічні.

...Голод прийшов у місто навесні 1933-го. Населення одразу відчуло його смертельний подих. За даними Канадського наукового Інституту Історії України, в нашому краї кожні 20 чоловік із тисячі померли з голоду. Місцем їх поховання спершу були міські кладовища, але згодом, коли голодомор лютував нестримно, почастішали поховання і в братських могилах.

Проклятими роками назве голодомор у краї Юрій Клен – поет німецького походження, чиє справжнє ім'я – Освальд Бургард, який пережив трагічне лихоліття зі своїми батьками там, де й народився – у селі Сербинівка.

У День Смерботи біля пам'ятника жертвам голодомору (скульптор Раміз Гасанов)

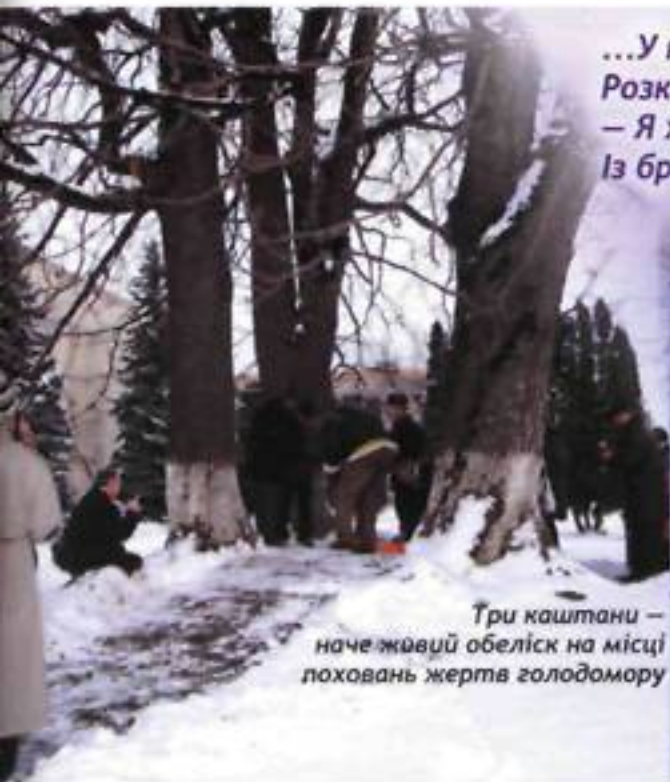
Юрій Клен – псевдонім поета, одного з найвідоміших письменників української діаспори, а перед цим – групи українських «неокласиків».

Справжнє його ім'я – Освальд Бургард. Народився він 4 жовтня 1891 року в селі Сербинівка Старокостянтинівського району, на нашій Подільській землі. Походив із сім'ї німецьких колоністів, а став видатним українським поетом.

*Хто знав, хто вів смертям і стратам лік?
Де фільм, який нам показав би голод?
Отой проклятий 33-й рік?
Який співець поему склав про холод?
Чи розповів, як то людей в наш вік
Крушив і чавив пролетарський молот...*

Юрій Клен,
з поеми «Прокляті роки»

*...У нас іще зародить жито,
Розквітне сонячно блакить.
— Я хочу жити, хочу жити —
Із бронзи серце стугонить.*

Три каштани —
наче живий обеліск на місці
поховань жертв голодомору

ТВІЙ ПОДВИГ – ВІЧНИЙ, СИНУ МІЙ, ТВІЙ ПОДВИГ ВІЧНО БУДЕ З НАМИ!

Героям перших п'ятирічок
і грізних років Великої Вітчизняної...

Пам'ятник загиблим воїнам

Німецько-фашистські загарбники вторглися в місто на світанку 8 липня 1941 року. Цей день став першим днем гітлерівської окупації, що тривала до 9 березня 1944 року. Фашисти використали Старокостянтинів як опорний пункт окупаційного режиму, розмістивши тут велику кількість гестапівських військ. З цього часу було запроваджено комендантську годину, а на вулицях звичним явищем стали німецькі вівчарки. За час окупації в місті було закатовано й розстріляно 21 тисячу мирних жителів, 6 тисяч відправлено на каторжні роботи до Німеччини. З усіх навколишніх міст і містечок фашисти зганяли до Старокостянтинова єврейське населення у створене тут гето. Навколо міста виникли три великі єврейські братські могили, в яких поховано до 20 тисяч населення. З перших днів війни в місті почали діяти підпільні групи – О.Чекирди, Ф.Балашова, М. Плотнікова, М. Свіргуна. Але всі вони зазнали розгромів внаслідок пильної діяльності посиленних частин гестапо в місті. Загалом же партизани провели в області 1272 операції.

Біля Вічного вогню

Біля Вічного вогню
на місці першого
поховання на території

ТВІЙ ПОДВИГ ВІЧНО БУДЕ З НАМИ!

У кінці лютого 1944 року розпочалася Проскурівсько-Чернівецька операція, що мала на меті й визволення нашого міста. Бої за звільнення Старокостянтинова почалися 4 березня і успішно закінчилися 9 березня 1944 року — нині цей день для жителів міста святковий. А ще 9 березня 1944 року було ознаменоване тим, що о 23 годині Москва 20 залпами із 124 гармат салютувала частинам Червоної армії, які успішно виконали операцію по звільненню нашого міста.

12 військових частин і з'єднань, що брали участь у його звільненні, були удостоєні звання «Старокостянтинівські». У боях за місто загинуло 1613 радянських солдатів та офіцерів. Фашисти, відступаючи, втратили більше 3 тисяч воїнів і 25 танків. Загалом же на території нашої області в боротьбі з партизанами гітлерівці втратили понад 75 тисяч чоловік.

Відступаючи, фашисти чинили такий шалений опір, що вулиці міста стали схожими на сталінградські. Саме тому 1946 року у Старокостянтинові відбувалися зйомки художнього фільму «Сталінград». Боляче рахувати

Не старіють душею ветерани

втрати у війні... І нам ніколи не забути імена 4 тисяч земляків-старокостянтинівчан, удостоєних високих нагород за свої ратні подвиги. Четверо з них стали Героями Радянського Союзу.

...Прийшли мирний ранок і пора відбудовувати місто. Ті, хто мав силу, зайняли позиції на рубежах трудового фронту. До жовтня 1945 року місто в основному було відбудовано. Трудящі так натхненно взялися за роботу, що вже восени 1944 року змогли внести посильний вклад у формування танкової колони «Поділля», яка відразу вирушила на фронт. А над Старокостянтиновом небо вже було безхмарним.

Малебень біля Меморіалу

*Пам'ятник
загиблим землякам*

*Увіковічення пам'яті
смерт'ю, розстріляних
у Старокостянтинові
в роки фашистської
окупації*

ВІЧНО ЮНИЙ СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

Григорівський ансамбль «Арабеск» ЗОШ № 1

Делегація з португальського міста-побратима

Старокостянтинівська гімназія

З грудня 2002 року місто реалізує Проект "Старокостянтинів – місто, дружнє до дитини, сім'ї і молоді"

Казка міського парку ім. Фьодорова

Щаслива юність

Вул. князя Острозького

Вокальний ансамбль «Хорал»

СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

Учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції. Губин, 2004 р.

Зустріч у Старокостянтинові з тодішнім кандидатом, а нині Президентом України В. А. Ющенком. Літо, 2004 р.

Пам'ятник-бюст засновникові міста К.-В.Острозькому

РОЗМОВА З КНЯЗЕМ

Костянтине, поглянь, як цвіте
Твоє місто в двадцятім столітті!
Йому доля вплітає святе
Весняне калинове суцвіття.

Бачиш, храмів горять куполи.
Відродилася віра і мова,
А калина намисто вдягла,
Завітала до нас на розмову.

А на вулиці, княже, твоїй
Запалали каштанові свічі.
Посміхнися, за нас порадій,
Подивися нащадкам у вічі.

Бачу — сердишся трохи на нас,
Та не треба так хмурити брови.
Ми здолаєм незатишний час —
І розквітне життя пречудове.

Бо ідемо разом до мети,
Що калиновим свячена цвітом.
Костянтинова слава злетить
Над усім зачарованим світом.

Раїса Котик-Маховська

Нащадок роду Острозьких у гостях у Старокостянтинові

Набережна
імені Визволителів

Наш біль і наша пам'ять — Афган

Срібний голос Поезії — старокостянтинівська поетеса Оксана Радушинська

Старокостянтинівська ЗОШ № 8

Гарнізонний Будинок офіцерів у Старокостянтиніві

Знаменита майстриня художньої вишивки Ольга Дегалюк

Урочин святкова хода

Грамоту за підсумками «Естафети культури» вручає завідувач відділу культури виконкому Старокостянтинівської міської Ради В. І. Муляр

Старокостянтинівський ліцей

СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

«Хадриль» по-старокостянтинівськи.
Танцювальний ансамбль «Вихиляс», ЗОШ №8

Світлий день Перемоги

Липова алея на вул. князя Острозького

Головний лікар райлікарні І. З. Горда з колегою

Святкування Дня Незалежності України

ЗОШ №1

Колектив Старокостянтинівського міжшкільного навчально-виробничого комбінату

Старокостянтинів — місто козацької слави

Заняття у шаховому клубі

Старокостянтинів — місто футбольне

Мікрорайон "Болгарське містечко"

Урок образотворчого мистецтва у Старокостянтинівській художній школі веде В. Т. Кошуба

Урочини з нагоди Дня Незалежності України

Загальноосвітня школа №7

СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

Золота перлина Старокостянтинівського
муніципального хору –
українська народна пісня.
Худ. керівник – Геннадій Зелінський

Вішання у Старокостянтинівській
Свято-Троїцькій церкві

Старокостянтинівський муніципальний оркестр,
художній керівник і диригент – В. І. Муляр

Універмаг «Поділля»

Фольклорно-етнографічний ансамбль «Дзвіночок»
імені Володимира Ножки

Начальник міського
управління освіти
Н. М. Щербань вітає
випускників 2005

Нові архітектурні мотиви Старокостянтинівки.
Торговий центр «Анастасія»

Експозиція мушкетерів
хліба 30Ш № 4

Ранок на Ікопоті

МИ ЄДИНІ — І В ПРАЦІ, І В БОРНІ

Звичайно, масштаби індустріального розвитку Старокостянтинова визначають завод залізобетонних шпал, ВАТ «Завод «Металіст», завод ковальсько-пресового устаткування, ЗАТ «Хлібозавод», ТОВ «Агропром-сервіс», ТОВ «Старконмолоко», КП «Завод «Продтовари» й ряд інших підприємств, колективи яких наполегливо трудяться задля неперервного економічного розвитку рідного міста, розбудови нашої України. Сьогодні радісно й приємно відзначити, що завдяки їхній самовідданій, ініціативній праці впродовж трьох років — 2002-2005 — обсяг випуску промислової продукції на підприємствах Старокостянтинова зріс у 3,5-4 рази.

При цьому особливо відзначимо вагомий вклад у досягнення нашого міста майже 300 підприємств малого й середнього бізнесу, майже двох тисяч приватних підприємців.

Серед них особливою шаную користується Старокостянтинівський міні-автозавод по ремонту автомобілів та паливної апаратури (вул. Ів. Франка, 51) «ВІТАЛ».

Вас завжди радо зустріне досвідчений технік-інженер — він же власник підприємства В.О.Байдюк. «Вітал» приваблює тим, що тут завжди при стабільно високій якості автопослуг діє непорушний соціальний закон — чіткі й виважені розцінки, що сприяють економії коштів відвідувачів.

«ВІТАЛ» — це автосервіс найвищого професійного рівня:

- Комп'ютерна діагностика двигунів, автомобілів;
- Ремонт двигунів усіх типів;
- Розточування блоків, гільз та їх хонінгування;
- Шліфування головок блоків;
- Токарні, фрезерні, шліфувальні роботи;
- Ремонт ходової частини автомобілів;
- Заміна мастил і фільтрів;
- Автоелектрик (стартери, генератори, проводка);
- Ремонт найрізноманітнішої паливної апаратури і форсунок;
- Дрібні зварювальні роботи.

У цехах міні-автозаводу

А ще — для постійних клієнтів тут діє приваблива система знижок!

Можна звернутися на міні-автозавод і по телефону 4-15-20 — Вас тут же охоче запишуть у чергу на обслуговування Вашого авто.

До речі, автозапчастини Ви можете придбати тут же — в автомагазині, або заздалегідь замовити — їх доставлять точно і вчасно.

На останок скажемо: про такий міні-автозавод можна тільки мріяти — навіть в обласних центрах України. І це — не реклама, просто — Старокостянтинів у цьому питанні виявився одним із перших.

Стоматологічний Центр (він так і називається «Стомат-Центр»), що по вулиці Острозького, 68 — це передусім європейський рівень і якість лікування.

Тут лікують і реставрують зуби, виконують ендодонтичне лікування і зняття зубних відкладень — причому матеріалами, виключно дозволеними до застосування в медичній практиці України. І обов'язково з гарантією 1-3 роки.

Керівник «Стомат-Центру» Віктор Чувальський — талановитий і успішний стоматолог (він на знімку) зумів згуртувати справді дружній колектив спеціалістів-однодумців, для яких золоте правило в роботі — максимум уваги до відвідувачів і високопрофесійна, справді європейська якість обслуговування.

І В ПРАЦІ, І В БОРНІ

Головний девіз незалежної України, наше неситне кредо — повсякденна турбота про Людину. Турбота, втілювана в конкретну і всебічну програму розвитку міста, котра передбачає комплексне вирішення складних господарських та соціальних проблем економічного і промислового відродження Старокостянтинова, вирішення житлової проблеми, поліпшення житлово-комунальних послуг, благоустрій міста, дальший розвиток по-своєму особливої інфраструктури нашого Старокостянтинова — споконвіків військового міста, де в багатьох сім'ях молоді ведуть свій військовий родовід із діда-прадіда.

І саме великою повсякденною турботою про цих відважних людей у погонах наше місто вносить свій вагомий вклад у справу сучасного реформування Української Армії, як це поставив завдання Президент України Віктор Андрійович Ющенко.

Це — щира правда: Міністр Оборони Анатолій Гриценко — завжди найбажаніший, найшанованіший гість у нашому місті — як батько у сиївському домі. Хоча для себе особисто Анатолій Гриценко кожен таку поїздку до нашого міста вважає звичайною, робочою. І все-таки приїзди його — справді віщі й доленосні, адже вони, на відміну од візитів інших численних поважних гостей, закінчуються безмежним щастям у багатьох родинах нашого міста — новосіллями. Щасливими, веселими, радісними. І символічний ключ у руках військового — яскраве тому свідчення.

ТУРИСТИЧНИМИ ТУРИСТИЧНИМИ СТЕЖКАМИ КРАЮ

Головний в'їзд до садиби

Портал фасадного палацу

Оздоба залів палацу

Державний історико-культурний
заповідник "Самчики"

САМЧИКИ -

Неподалік Решнівки, поблизу шляху Старо-костянтинів-Житомир, навпіл розділене річкою Случ, лежить село Самчики — "одне з найкрасивіших сіл у повіті" — за висловом історика Волині XIX ст. М. Теодоровича. Первинна назва — Замчики (від замку біля Случі). З 1545 року носить сучасну назву.

Самчики, як і більшість довколишніх сіл, належали до Острозької ординації, а з 1753 року перейшли до Франціска Любомирського, ольштинського старости. З 1756 року правом застави Самчиками володіє Казимир Францішек Хоецький. Пізніше були Ліпські, а десь у 70-90-х роках XVIII ст. набув село Петро Чечель гербу Еліта — чеснік Брацлавський, староста гайсинський і кісляцький посол на великий сейм варшавський.

Петро Чечель був видатною постаттю, добрий господар і адміністратор. Окрім Самчиків купує ще багато сіл у південній Волині: Свинну, Берегелі, Вербородинці, Решнівку, Іршики, Малашівку, і саме тоді закладає красиву резиденцію у казково мальовничих Самчиках.

За дослідженнями садибної архітектури 1971 року — ансамбль у Самчиках закладався наприкінці XVIII ст., тобто до 1800 року. Архітектором, імовірно, був Якуб Кубіцький, який вибудував палац і в сусідніх Ладигах, працюючи в цей час на Волині. Автором оздоблень залів палацу безперечно був італієць Цагляно.

Скульптури богинь

СТЕЖКАМИ КРАЮ

Один із левів біля паркового портику

Парковий фасад палацу

ДИВО-КАЗКА СТАРОКОСТЯНТИНІВЩИНИ

Деякі будинки ансамблю побудовані на початку XIX ст. Багато декоративних елементів у залах палацу носять стильові ознаки ампіру. Найстаріша будівля садиби — давній палац, пізніше — офіцина, побудована 1725 року.

Класицистична резиденція — садиба Самчики — складалась із одноповерхового палацу для помешкання, а також із офіцинів, що створюють дуже цікавий ансамбль.

На фронтоні — праворуч — горорізьба сидячої богині землеробства й достатку Деметри-Церери з рогом достатку і грушею в руці. З лівого боку — зображення сидячої богині краси й кохання Венери-Афродіти. Стеля портику розчленована на п'ять прямокутних заглиблень із п'ятьма великими розетами, з яких звисали ліхтарі. Головні вхідні двері, як і всі вікна фасаду, обрамлені ліпним карнизом, увінчані трикутними сандриками, що спираються на вигнуті кронштейни. Прямокутні поля під ними покривають ліпні оздобу у вигляді рослинних гілок з квітами і вазами в центрі.

Домінантою паркового фасаду є середній, дещо підвищений, трибічний ризаліт. Ворота — це два квадратні високі пілони, увінчані широкими карнизами з вазами. Пілони мають масивні крила — мури, що з'єднуються між собою схилом, під яким — пройоми прямокутних хвірток.

Скульптурні зображення левів милують зір численних відвідувачів садиби. Вхідні двері під портиками обрамлені профільованими ліпними рамами та широкими рустованими пілястрами, що обіймають і роги будинків.

Павільйон (ламус) Китайський, лівий в ансамблі, має в плані форму квадрата двоповерхової висоти. Його високий, чотирисхилий, шпильастий дах, виготовлений на взірць дахів пагод, увінчує флюгер із прорізними цифрами "1814".

Від Графських воріт пряма широка алея веде до трав'яного газону, в центрі якого на початку XX ст. влаштували фонтан.

Автор садибного парку — Діонісій Макклер, він же — автор парків у Лашках, Ладигах і, ймовірно, в Ілляшівці (Д. Малаков). Його улюбленим мотивом була галіява за парковим фасадом — у садибі Самчики вона теж була і спускалася до річки Случ. У парку можна зустріти дерева, кущі з різних кліматичних поясів.

Фрагменти
розписів японської
(китайської) кімнати

на фронтоні центрального порталу

Павільйон Китайський

У парку садиби "Самчики"

СТАРИЙ КОСТЯНТИНІВ

*Історичний нарис
про Старокостянтинівський край
(українською мовою)*

Відповідальний за випуск — Василь МУЛЯР
Художній керівник проекту — Олександр ПАЖИМСЬКИЙ
Головний редактор — Борис Присяжнюк
Технічний редактор — Олеся МАСТИКАШ
Автор тексту — Тетяна СКРИЖЕВСЬКА
Літературний редактор — Діана ОЛІЙНИК
Автори світлин — Олександр ПАЖИМСЬКИЙ,
Віталій ГУБЕНКО, Сергій НАКОНЕЧНИЙ,
Микола ВЕЛИЧКО, Олександр ВОРОБЕЦЬ,
Петро РАДУШИНСЬКИЙ, Павло ХАЦАЮК
Художники-дизайнери — Наталія ПОЗНЯК,
Галина БРАЙЛЯК

Підписано до друку 03.03.2006. Формат 60х84/8. Папір крейдяний.
Друк офсетний. Гарнітура Trebuchet MS. Ум. друк. арк. 7-44.
Тираж 3000 прим. Зам. 59.

Редакція Всеукраїнської незалежної жіночої газети "Чарівниця".
46008, м. Тернопіль, вул. Живова, 11, тел. (0352) 25-44-07.

Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
від 07.07.2004 р., серія ДК №1862.

Надруковано у Відкритому акціонерному товаристві
"Тернопільський видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч".
46008, м. Тернопіль, вул. Живова, 11.

МОЄ МІСТО

*Люблю тебе, мій Старокостянтинів!
Тут Случ та Ікопоть, подруги, обнялись,
І тут таке глибоке небо синє,
Тут стали рідними нам кожна із беріз.*

*Тут стали друзями каштани кучеряві
І верби, що схилились до води.
Люблю тебе, мій Костянтинів славний —
Думками, мріями я лину лиш сюди.*

*Де височить замріяна фортеця,
Де княже місто, де історія жива.
Де кожен камінь тут розкаже таємниці,
Де кожна вулиця відкриє вам дива.*

*Старі церкви розкажуть про минуле,
Костел шепоче з глибини віків.
Мости говорять — тільки б ми почули...
Земля говорить прадідів, дідів.*

*Дослухаймось! Історія крокує
По площі, вуличках — велична і сумна.
І нам не дано забути —
Вона вже тут — лиш визирни з вікна.*

*Люблю тебе, мій Старокостянтинів,
І працюючих мешканців у нім!
Перлино міст Поділля і Волині —
Тобі низький, аж до землі, уклін!*

Тетяна БОНДАРЧУК

